

บทที่ ๒

หลักพุทธธรรมกับหลักกฎหมาย

พุทธธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น และเป็นสิ่งที่ได้อยู่คู่กับโลก เกิดพร้อมกับโลกดับพร้อมกับโลก โดยเป้าหมายหลักของพุทธธรรมนั้นก็เพื่อแก้ปัญหาชีวิตให้กับมนุษย์และสังคม เพื่อให้มนุษย์นั้นดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขในปัจจุบันด้วยความเข้าใจและปฏิบัติ ด้วยท่าทีที่ถูกต้องต่อธรรมชาติขณะที่ยังมีลมหายใจอยู่หรือตราบเท่าที่ยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ซึ่งกฎที่ทรงค้นพบนี้เรียกกันว่า “กฎธรรมชาติ” เป็นกฎที่เกิดขึ้นเองและเป็นไปด้วยตัวเองตลอดเวลาตามปัจจัย จะมีผลอย่างไรต่อมนุษย์และสังคมนั้นก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์ปฏิบัติตนต่อธรรมชาติอย่างไร แต่แนวคิดหลักเกี่ยวกับหลักกฎหมายนั้นจัดเป็นกฎของสังคมซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมา โดยผู้มีอำนาจของสังคมหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาอันเกิดจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งมีสาเหตุมาจากมนุษย์ปฏิบัติผิดต่อกฎของธรรมชาตินั่นเอง กฎธรรมชาติจึงไม่สามารถควบคุมมนุษย์และสังคมได้ส่งผลให้มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความเบียดเบียนซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้นจึงทำให้จำเป็นต้องมีกฎของสังคม อย่างที่เรียกกันในปัจจุบันว่า “หลักกฎหมาย” ดังนั้นในบทที่ ๒ นี้จะอธิบายหลักพุทธธรรมและหลักกฎหมายว่าหลักดังกล่าวมานี้มีความหมาย ลักษณะ เป้าหมาย วิธีการในการแก้ปัญหา และผลของการแก้ปัญหาให้กับมนุษย์และสังคมเป็นอย่างไร สำหรับรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๒.๑ หลักพุทธธรรม

หลักพุทธธรรมจัดเป็นแนวคิดหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากพระปัญญามหาวิเศษของพระพุทธองค์ที่ได้ทรงค้นพบเมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีมาแล้วเพื่อตอบปัญหาให้กับชีวิตมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาบนโลก มนุษย์นี้ว่า “ชีวิตคืออะไร ชีวิตเป็นอย่างไร ชีวิตเป็นไปอย่างไร ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร ชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร”^๑ เพื่อให้มนุษย์รู้จักชีวิตตนเอง รู้จักโลกตามความเป็นจริง รู้จักสังคมเพื่อจะได้ดำเนินชีวิตไปสู่เส้นทางอันประเสริฐปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยมีจุดหมาย

^๑ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๘๘๒.

ปลายทางสูงสุดของชีวิตที่สำคัญ ก็คือเป้าหมายอันถูกต้องชอบธรรมของชีวิตหรือที่เรียกว่า “พระนิพพาน”^๒ ดังนั้นประเด็นนี้จะทำการศึกษาอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง คือ (๑) ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” (๒) ทศนะของนักปราชญ์ทางศาสนาเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม (๓) ลักษณะพุทธธรรม และ (๔) เป้าหมายของหลักพุทธธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดหลักพุทธธรรมว่ามีมุมมอง ลักษณะและสำคัญอย่างไรต่อชีวิตซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติ โดยได้เชื่อมโยงต่อสังคมในการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตอยู่และละสังขารจากโลกนี้ไปแล้วได้อย่างไร โดยรายละเอียดมีดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม”

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕^๓ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” โดยในที่นี้จะแยกออกเป็น ๒ ศัพท์ คือ พุทธ+ธรรม คำว่า “พุทธ” หมายถึง ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว (ใช้เฉพาะพระพุทธเจ้า) ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง คุณความดี เช่น เป็นคนมีธรรมะ เป็นคนมีศีลมีธรรม คำสั่งสอนในศาสนา เช่น แสดงธรรม ฟังธรรม ธรรมของพระพุทธเจ้า หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม ความยุติธรรม ความถูกต้อง เช่น ความเป็นธรรมในสังคม กฎ กฎเกณฑ์ เช่น ธรรมแห่งหมู่คณะ กฎหมาย เช่น ธรรมะระหว่างประเทศ สิ่งทั้งหลาย สิ่งของ เช่น เครื่องไทยธรรม

๒.๑.๒ ทศนะของนักปราชญ์ทางศาสนาเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

สำหรับทศนะของนักปราชญ์ทางศาสนาเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมถือว่าเป็นทศนะหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงมุมมองของหลักพุทธธรรมที่มีต่อมนุษย์และสังคมแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความจริงของโลกและชีวิตอีกด้วย ดังนั้นในที่นี้จะแสดงให้เห็นถึงทศนะของนักปราชญ์ที่เป็นที่ยอมรับของสังคมไทยปัจจุบัน ๒ รูป คือ (๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒) หลวงพ่อพุทธทาส (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) โดยรายละเอียดมีดังนี้

^๒ คำว่า “นิพพาน” คือ การดับกิเลสและกองทุกข์เป็นโลกุตตรธรรม และเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ อย่าง คือ (๑) อนุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ (๒) สอุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสมีเบญจขันธ์เหลืออยู่, อ้างจาก พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒๐, ๖๐๓.

๒.๑.๒.๑ ทศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

คำว่า “พุทธธรรม” ในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๔ ได้แก่ “มนุษย์ ธรรมชาติ สังคม” โดยได้อธิบายถึง “มนุษย์ ธรรมชาติ สังคม” ในลักษณะที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกันว่า “มนุษย์” นั้นเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง โดยตั้งอยู่บนฐานแห่งความเชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์ตรัสรู้เป็นพุทธะ (ตถาคตโพธิสัทธา) ตัวอย่าง เช่น “ภาพต้นไม้แห่งการพัฒนา” ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบคู่สำคัญ คือ “มนุษย์กับพุทธะ” กล่าวคือ มนุษย์นั้นเป็นฐาน แต่จุดสูงสุดเป็นพุทธะ โดยมนุษย์นั้นจะเป็นพุทธะด้วยการพัฒนาตนให้มีปัญญา รู้เข้าใจถึงความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้น คำว่า “ธรรมชาติ” และความจริงของธรรมชาตินั้น ก็คือ การรู้จักธรรมชาติ เช่น นี่เป็นต้นไม้ นี่เป็นเมฆ ไฟ ฝน ทะเล ภูเขา ดังนั้น การรู้จักธรรมชาติ ก็คือ การเข้าใจกฎเกณฑ์ที่เป็นสาระเป็นแก่นแท้เป็นความจริงในธรรมชาตินั้น โดยตั้งข้อสังเกตได้จาก พระพุทธเจ้าผู้ซึ่งเข้าถึงความจริงของธรรมชาติจึงได้ชื่อว่าเป็นพุทธะ ก็คือการเข้าใจถึงความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติ ความจริงคือสาระหรือแก่นแท้ของธรรมชาตินั้นจึงเรียกว่าธรรม เมื่อเข้าถึงธรรมชาติซึ่งเป็นฐานโดยรู้ความจริงรู้กฎเกณฑ์ที่ธรรมชาติเป็นอย่างนั้นก็คือรู้ธรรม ก็จะได้องค์ประกอบคือ “ธรรมชาติกับธรรมะ”

ส่วนคำว่า “สังคม” หมายถึง มนุษย์ทั้งหลายจำนวนมากหรือแม้สัตว์โลกอื่น ๆ ทั้งหมดในสมัยก่อนเรียกรวมกันว่า “สัตว์โลก” สมัยนี้บัญญัติใหม่ว่าสังคม ประกอบด้วยสัตว์ทั้งหลาย หรือมนุษย์ทั้งหลายมากมาย สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ควรจะได้พัฒนาตนตามหลักที่กล่าวมาข้างต้น คือ พัฒนาตนจนสูงสุดเป็นพุทธะแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลายในสังคมพัฒนาตนขึ้นไปเป็นจำนวนมากแล้ว จึงได้บัญญัติศัพท์ใหม่เรียกว่า “สังฆะ” สังฆะคือสังคม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่พัฒนาตนเป็นพุทธแล้ว สังฆะจึงเป็นอุดมคติของสังคม จึงได้องค์ประกอบก็คือ “สังคมกับสังฆะ” จากฐานคือ “สังคม” พัฒนาไปถึงจุดสุดยอดเป็น “สังฆะ”

^๔ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑-๑๓, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๕-๑๕๕.

๒.๑.๒.๒ ทศนะของพุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ)

คำว่า “พุทธธรรม” ในทศนะของพุทธทาสภิกขุ^๕ ก็คือ ความหมาย ๔ ความหมาย^๖ ได้แก่ (๑) ตัวธรรมชาติ (๒) กฎของธรรมชาติ (๓) หน้าที่อันถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ และ (๔) ผลที่จะได้รับการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ โดย โดยมีคำอธิบายดังนี้

(๑) คำว่า “ตัวธรรมชาติ” หมายถึง ธรรมชาติที่มีปรากฏการณ์ หรือไม่มีปรากฏการณ์ก็ตาม คำว่า ธรรมชาติทั้งหมดนี้เรียกเป็นภาษาบาลีว่า “ธัมม” หรือ “ธรรมะ” เฉย ๆ ในภาษาไทยที่เป็นความหมาย หมายถึงตัวธรรมชาติ คือ สิ่งที่กำลังเป็นอยู่ เป็นอยู่ตามธรรมชาติ ที่ปรากฏอยู่แก่เรา จะเป็นรูปธรรมทั้งหลายเป็นต้นไม้ ก้อนหิน ก้อนดิน ปรากฏการณ์ทางตา รู้ได้ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางสัมผัสผิวหนัง อะไรก็ตามที่เรียกว่าเป็นรูปธรรมที่ปรากฏอยู่ ถ้าเรียกภาษาธรรมชั้นลึกเรียกว่า “สภาวะธรรม” แปลว่า ตามที่มันเป็นอยู่เองหรือเป็นไปเอง โดยให้ความหมายของ “ธรรมชาติ” ไว้ว่า เป็นคำเดิมแท้ไม่ได้ยืมของใครมา หมายถึง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม และในแง่ที่ลึกซึ้งมันเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ จนกระทั่งถึงสูงสุดคือ พระนิพพาน ก็ยังเป็นธรรมชาติ แต่เป็นธรรมชาติอีกแบบหนึ่ง ส่วนมนุษย์นี้ก็ไม่พ้นไปจากธรรมชาติ เพราะว่าเนื้อหนังร่างกายของมนุษย์มันเป็นธรรมชาติ จิตใจของมนุษย์ก็เป็นมาตามธรรมชาติ ในขั้นพื้นฐาน ก็เป็นแต่เพียงปฏิกิริยาของการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุเท่านั้น เมื่อรู้สึกนึกคิดเป็นธรรมชาติ ผลต่อไปอีก มันคงเป็นธรรมชาติ ฉะนั้นเราจึงถือว่าแม้สิ่งที่มาปรากฏอยู่บัดนี้ เป็นของสวยงามที่มนุษย์ประดิษฐ์ประดอยขึ้นก็ไม่พ้นไปจากความเป็นธรรมชาติ เพราะอาศัยเหตุปัจจัยตามกฎแห่งเหตุผลทำให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นมา

(๒) คำว่า “กฎของธรรมชาติ” หมายถึง กฎของธรรมชาติที่ไหนมีธรรมชาติ ในธรรมชาตินั้นมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ หรือว่าในธรรมชาติทั้งหลายได้เกิดขึ้นและเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ คือ ตามกฎของมันเอง กฎของธรรมชาตินี้เรียกว่า “ธรรม” หรือ “ธรรมะ” โดยได้กล่าวขยายความว่า กฎของธรรมชาตินี้ขอให้กลับตามมองเห็นที่เดียวหมดว่า บรรดาธรรมชาติทั้งหลายนั้น มันมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ กำกับอยู่หรือแฝงอยู่ หรือบังคับให้เป็นไป ส่วนนี้เรียกว่า “กฎของธรรมชาติ” เป็นสัจจะของธรรมชาติ ที่เรียกว่า “สัจจธรรม” มีธรรมชาติที่ไหนก็มี

^๕ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, มปป.), หน้า ๘๕-๑๐๕.

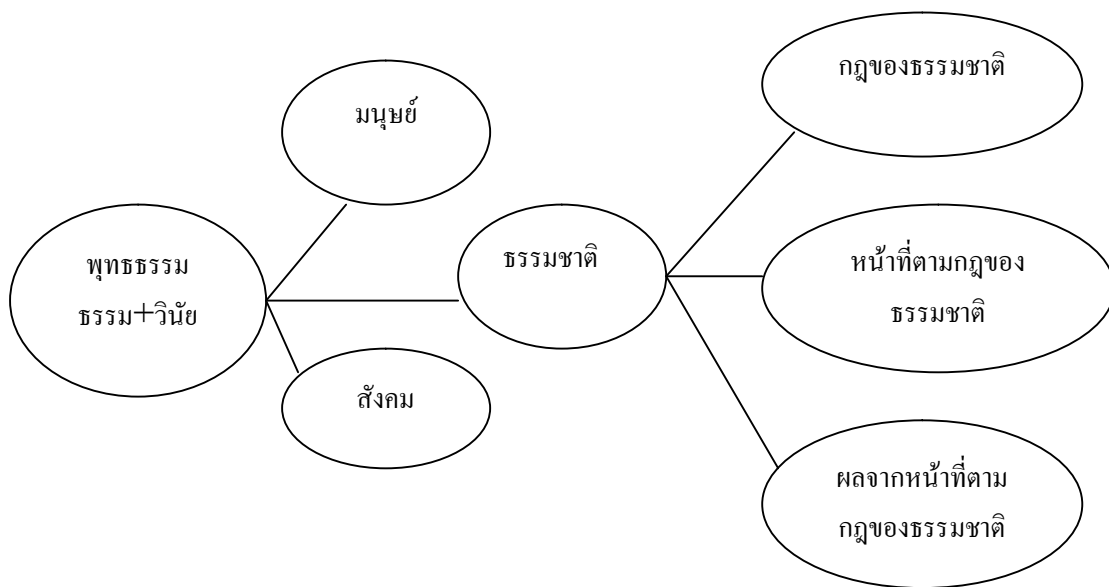
^๖หลวงพ่อบุญพุกยังได้กล่าวเสริมอีกเพื่อยืนยันความหมายทั้ง ๔ ดังกล่าวว่า จะช่วยให้เราท่านทั้งหลายเข้าใจพระพุทธานุภาพอย่างถูกต้อง กว้างขวางออกไปโดยเร็วและโดยง่ายคายที่สุด และขอให้เข้าใจคำว่า ธรรมใน ๔ ความหมายนี้ให้จริง ๆ ให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งจริง ๆ, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, หน้า ๘๕-๑๐๕

กฎของธรรมชาติที่นั่นและในนั้น ถ้าเป็นธรรมชาติฝ่ายรูปธรรม คือ วัตถุ มันก็มีกฎทางวัตถุ ควบคุมอยู่ในนั้น ถ้าเป็นธรรมชาติฝ่ายจิตใจมันก็มีกฎของธรรมชาติฝ่ายจิตใจควบคุมอยู่ในนั้น หรือถ้ามันสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งทั้ง ๒ นี่มันก็มีกฎที่สัมพันธ์กันระหว่างสิ่งทั้ง ๒ นี่คือทั้งฝ่าย วัตถุและจิตใจ ควบคุมอยู่นั่นเอง มันจึงปรุ่งแต่งกันได้ ทั้งโดยวัตถุและโดยจิตใจผสมผสานกันไป กระทั่งเกิดการกระทำที่เป็นวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีใครคาดคิดได้ ว่ามันจะไปถึงไหน กันนี้คือตัวกฎของธรรมชาติ

(๓) คำว่า “หน้าที่อันถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ” หมายถึง หน้าที่ที่สิ่งมีชีวิตจะต้อง ประพฤติกระทำให้อันถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ถ้าไม่ทำมันจะต้องตายหรือมันจะต้องทนอยู่ไม่ได้ ไม่มีความสุข เพราะมันเป็นหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติซึ่งคำว่า “หน้าที่” มีใจความว่า “ไม่ทำ ไม่ได้ ต้องทำ” เพราะ “ธรรมชาติ” คือ หน้าที่ที่จะต้องประพฤติกระทำ ให้อยู่กันเป็นผาสุกทั้งโดย ส่วนตัวและส่วนรวม

(๔) คำว่า “ผลที่จะได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ” หมายถึง ผลทางโลก ผลทาง ธรรมทางโลกียะ และทางโลกุตตระ หรืออะไรก็ตาม ผลทั้งหมดนั้นเรียกว่า ผล ซึ่งเป็นธรรมะใน ฐานะที่เป็นผลที่เกิดขึ้นตามสมควรแก่หน้าที่ที่ได้ปฏิบัติไป ผลทางวัตถุ ผลทางจิตใจ ผลทางอะไร ก็ตามที่ได้ปฏิบัติไป เรียกว่า ผลทั้งนั้น ในฐานะเป็นผลที่มนุษย์ต้องการ ผลนี้ได้รับมาจากการ ปฏิบัติหน้าที่ อีกอย่างหนึ่งผลนี้ก็ยังเป็นเรื่องของธรรมชาติ เพราะมันเกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ ตามหน้าที่ที่ได้ปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ มันยังเนื่องอยู่กับธรรมชาติ เช่น ผลทางธรรม ได้แก่ การบรรลุมรรค ผล นิพพาน ผลทางโลกระดับชาวบ้าน ได้แก่ เงิน ทอง ข้าวของ ชื่อเสียง เรื่อง กิน กาม เกียรติ

จากการให้ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” และทัศนะเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถแสดงแผนภาพเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง ความหมายและทัศนะของนักปราชญ์ร่วมสมัยดังกล่าวได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แผนภาพแสดงความหมายและทัศนะของนักปราชญ์ร่วมสมัย

เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

จากแผนภาพข้างต้นนี้ จะเห็นว่า มนุษย์และสังคมก็คือหน่วยเดียวกันเพราะต่างก็เป็น ส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ ผลจากกฎของธรรมชาติอันเกิดจากการ กระทำของมนุษย์ เพราะคำว่า “ธรรมชาติ” ในที่นี้ก็คือ “ธรรมะ” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ธรรมนิยาม” ซึ่งจัดเป็นกฎแห่งธรรมะ โดยมีความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย ความ เป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย^๗ เช่น คนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ เจ็บ ตาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นธรรมดาของสิ่ง ทั้งหลายที่เป็นสภาพไม่เที่ยง ถูกปัจจัยบีบคั้น และไม่ใช่อัตตา^๘ อีกอย่างหนึ่งตามหลักพุทธธรรม นั้น พระอรุณกถาจารย์ได้แสดงกฎธรรมชาติหรือนิยามไว้ ๕ ประการซึ่งกฎแห่งธรรมหรือธรรม นิยามก็เป็นนิยามหนึ่งในนิยาม ๕^๙ ดังนั้น การเกิดเป็นมนุษย์แล้วรวมกลุ่มกันเป็นสังคมก็สามารถ

^๗ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๓๔.

^๘ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๐๐.

^๙อภิ.สง.อ. (บาลี) ๕๐๘/๓๓๐.

โยงเข้ากับนิยาม ๕^{๑๑} ได้เพราะในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกรรมนิยามและจิตนิยาม ตามหลักพระพุทธศาสนาผู้ที่มีกิเลสและยังต้องเกิดอยู่ หรือที่เรียกว่า “ผู้ที่ยังไม่หมดสิ้นกรรม” กรรมนี้ยังต้องอาศัยจิต (ภวังคจิต) เป็นที่เก็บกรรม เมื่อมีทั้งกรรมนิยามและจิตนิยามก็โยงไปถึงอตุ (อุณหุมิ) ในสถานที่ที่จะเกิด (ครรภ์) ต้องเหมาะสมไม่ร้อนเกินไปหรือเย็นเกินไป รวมทั้งเชื่อมโยงไปถึงพินิยามด้วยการที่บิดามารดาต้องมีเพศสัมพันธ์กัน มารดาอยู่ในช่วงวัยที่สามารถตั้งครรภ์ได้และมีไข่สุก พร้อมทั้งสเปิร์มของบิดาต้องแข็งแรงพอ นี่แสดงให้เห็นพินิยามและความเป็นไปเชื่อมโยงของนิยามทั้งหลาย พร้อมทั้งความเป็นธรรมชาติของธรรมชาติและชีวิตที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่ยั่งยืน นั่นเป็นกรรมนิยาม^{๑๒} ซึ่งแสดงว่า การที่จะวิเคราะห์หรือพิจารณาสิ่งทั้งหลาย หรือบางสิ่งบางอย่างที่มีใจครองหรือไม่มีใจครองก็สามารถอธิบายตามหลักนิยาม ๕ ได้ อีกทั้งเป็นที่น่าสังเกตเพิ่มเติมได้อีกว่า พุทธธรรมนอกจากประกอบด้วยธรรมนิยามแล้วยังต้องประกอบด้วยศีลอีกด้วยเพราะมนุษย์ทุกคนที่เกิดมานั้นตามหลักความเป็นจริงของชีวิตจะต้องมีศีล ๕ ครบ (วินัย) ฉะนั้นศีลก็สามารถจัดเข้าในธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน เพราะอานิสงส์ของศีล ๕ นี้ทำให้การจุดของวิญญาณที่จะถือปฏิสนธิย่อมได้ซึ่งสมบัติคืออสังขารเป็นมนุษย์ดังคำกล่าวที่ว่า “พึงรักษาศีลในโลกนี้ เพราะศีลที่รักษาดีแล้ว เสด็จแล้วในโลกนี้ย่อมย่อมนำมาซึ่งสมบัติทั้งปวง” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศีลต้องมาคู่กับธรรม จึงทำให้เข้าได้ว่า ศีลธรรมจึงต้องคู่กับมนุษย์และโลกจึงจะทำให้ชีวิตมีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติและผลจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ

^{๑๑}นิยาม ๕ คือ (๑) กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม ได้แก่กฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เป็นกฎหรือกระบวนการที่ว่าด้วยการกระทำและผลของการกระทำของมนุษย์ที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน เช่น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว (๒) จิตตนิยาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับจิต ได้แก่ การทำงานของจิต เช่น จิตดวงนี้เกิดขึ้นแล้วจะมีเจตสิกอะไรประกอบได้บ้าง ถ้าเจตสิกอันนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกไหนเกิดร่วมได้ อันไหนร่วมไม่ได้ เมื่อจิตจะขึ้นสู่ถืออภารมณ มันจะดำเนินไปอย่างไร ก่อนออกจากภวังค์ก็มีภวังค์ คจลนะ (ภวังค์ไหว) แล้วจึงภวังค์ปัจเจก (ตัดภวังค์) จากนั้นมีอะไรต่อไปอีกจนถึงชวนจิตแล้วกลับตกภวังค์เดิมอีก (๓) พินิยาม กฎเกี่ยวกับพินิยาม เช่น ปลูกมะม่วง ก็เกิดเป็นมะม่วง ปลูกมะนาวก็เกิดเป็นต้นมะนาว ปลูกเมล็ดพืชอะไรก็ออกผลออกต้นเป็นพืชชนิดนั้น จึงนับได้ว่าเป็นกฎแห่งการสืบพันธุ์หรือกฎแห่งพันธุกรรม (๔) อตุนิยาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับอตุ อตุนี้คือเรื่องอุณหุมิสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ เช่น อากาศร้อนขึ้น เราก็เหงื่อออก อากาศเย็นลง เย็นมาก ๆ เข้า น้ำกลายเป็นน้ำแข็ง ถ้าร้อนมากขึ้น น้ำก็กลายเป็นไอ (๕) ธรรมนิยาม กฎแห่งธรรมะ ความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย ความเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.อ. (ไทย) ๒/๓๔.

^{๑๒}มนตรี สืบดวง, “กรรมนิยามและปัญหาจริยศาสตร์สมัยใหม่”, สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

๒.๑.๓ ลักษณะของพุทธธรรม

ถึงแม้ว่าพุทธธรรมนั้นเป็นธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ถึงอย่างไรก็ตามความเป็นไปตามธรรมชาติดังกล่าวนี้ยังแฝงไปด้วยลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากลักษณะอื่น ๆ เช่น ลักษณะของกฎหมาย ดังจะกล่าวในหัวข้อที่ ๒.๑.๒ ซึ่งลักษณะพุทธธรรมที่แฝงอยู่นี้หากได้ตั้งข้อสังเกตพินิจพิจารณา ก็จะสามารรถเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งที่เดียวถึงความมีอยู่จริงที่อยู่เหนือกฎสมมติทั่ว ๆ ไป อีกทั้งยังเป็นความดี และความงาม อันเป็นลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในตนเองหรือจะให้ผู้อื่นหรือโทษกับบุคคลใดก็ได้ โดยตัวกฎของธรรมชาติดังกล่าวเมื่อถึงเวลาให้ผลเท่านั้น โดยรายละเอียดมีดังนี้

๒.๑.๓.๑ เป็นความจริงที่อยู่เหนือกฎของสังคม

พุทธธรรมดังได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ ๒.๑.๒ ว่า เป็นธรรมชาติดังกล่าวนี้ กฎของธรรมชาติหน้าทีของธรรมชาติและผลของกฎธรรมชาติโดยได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติดังกล่าวนี้รวมเรียกว่า “พุทธธรรม” เพราะเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธองค์ทรงอุบัติขึ้น ดังพระดำรัสที่ตรัสไว้ในธรรมนิยามสูตรว่า “พระตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ความจริง คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ยังคงอยู่อย่างนั้น พระตถาคตตรัสรู้ความจริงเช่นนี้แล้ว จึงตรัสชี้แจง แสดงให้เข้าใจตามความเป็นจริงนั้น ๆ”^{๑๒} จากพุทธพจน์นี้จะเห็นว่า หลักพุทธธรรมนั้นจัดเป็นความจริงซึ่งไม่มีใครสามารถคัดค้านหลักความจริงของพุทธธรรมนี้ได้เพราะเป็นความจริงตามเหตุและผลทั้งในด้านชีวิตและด้านพฤติกรรมตลอดถึงความจริงของเหตุและผลทางด้านจิตใจ ไม่มีใครเป็นผู้ตั้งกฎแห่งความจริงนี้ขึ้นมาแต่เป็นความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติหรือเรียกอีกอย่างว่า “ธรรมนิยาม” ซึ่งจัดเป็นความจริงที่แน่นอนที่อยู่เหนือกฎของสังคม เพราะความเป็นจริงนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงที่อยู่คู่กับโลก เกิดพร้อมกับโลก ดับพร้อมกับโลก ไม่มีผู้ตั้งกฎเกณฑ์ กติกา หรือเครื่องหมายรู้ร่วมกันแต่อย่างใดทั้งสิ้น หรือแม้แต่ศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลพื้นฐานจริยธรรมของมนุษย์หากได้ตั้งข้อสังเกตพบว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดของมนุษย์บนโลก^{๑๓} เพราะการได้อัตภาพเป็นมนุษย์จะต้องมีความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ เท่านั้นดังได้กล่าวข้างต้นแล้วในตอนต้นหรือเรียกอีกอย่างว่า “ด้วยอานิสงส์ของศีล ๕” นั่นเอง ดังนั้น ลักษณะพุทธธรรมจึงเป็นความจริงที่มีอยู่ในตัวของมันเองเป็นไปด้วยตัวของมันเองตามธรรมชาติ ตามเหตุตามปัจจัยแห่งการปรุงแต่งของธรรมโดยไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนาได้

^{๑๒} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อจ. ดิ.ก. (บาลี) ๒๐/๑๓๗/๒๗๘, อจ. ดิ.ก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕.

^{๑๓} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๒๐/๗๒-๗๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๐/๘๕.

๒.๑.๓.๒ มีอำนาจบังคับที่เป็นไปเองตามกฎของธรรมชาติ

สืบเนื่องจากหัวข้อ ๒.๑.๓.๑ เมื่อหลักพุทธธรรมมีกฎแห่งความจริงเป็นเช่นนี้ ดังนั้นจึงทำให้มีอำนาจบังคับที่เป็นไปเองตามกฎของธรรมชาติ เพราะกฎของธรรมชาตินั้นก็คือกฎแห่งความจริงหรือที่เรียกว่า “พระไตรลักษณ์” คือ “มีความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” ด้วยเหตุนี้คำว่า “มีอำนาจบังคับที่เป็นไปเองตามกฎของธรรมชาติ” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าหลักทฤษฎี “กฎแห่งกรรม”^{๑๔} ด้วยเหตุว่าจัดเป็นหลักแห่งกฎเกณฑ์ของเหตุและผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ซึ่งจัดเป็นกฎหรือกระบวนการที่ว่าการกระทำและผลของการกระทำของมนุษย์ที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน เช่น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว โดยผลของการกระทำนั้นจะส่งผลให้กับตนเองเป็นบุญเป็นบาป มีความสุขหรือความทุกข์ ก็ต่อเมื่อกรรมถึงเวลาให้ผลซึ่งจะให้คุณหรือโทษโดยตัวของมันเอง เมื่อเหตุและปัจจัยถึงพร้อมก็ไม่มีใครสกัดกั้นหรือให้สินบนต่อกฎของธรรมชาตินั้นได้ ดังนั้น อำนาจในการบังคับบัญชาสูงสุดก็คือ “กรรม”^{๑๕} ที่ส่งผลให้บุคคลผู้กระทำรับผลของกรรมที่ตนก่อไว้ แม้ว่าอยากหลีกเลี่ยงก็ไม่สามารถหนีพ้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะหนีไปอยู่ชอกเขา กลางอากาศ หรือกลางมหาสมุทรก็ตาม^{๑๖} เมื่อถึงเวลาจะมีอำนาจสั่งการด้วยอำนาจกฎแห่งกรรมได้ทันทีตลอด ๒๔ ชั่วโมงทุกกลมหายใจเข้าออก ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งที่เรียกว่า “กรรมนิยาม” นั่นเอง

๒.๑.๒.๓ มีความถึงพร้อมด้วยความงามเป็นลักษณะ

คำว่า “มีความถึงพร้อมด้วยความงามเป็นลักษณะ” ก็คือ เมื่อมนุษย์เข้าใจกฎของธรรมชาติ หน้าที่ของธรรมชาติ ผลของธรรมชาติ เป็นต้น ก็จะทำให้เข้าใจการใช้ชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข เพราะความเข้าใจกฎความจริงดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้

^{๑๔} คำว่า “กฎแห่งกรรม” นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กรรมนิยาม” ซึ่งคำว่า “นิยาม” หมายถึง ความแน่นอน เป็นความแน่นอนของสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นและเป็นไปอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงและไม่มีสิ่งใดมากำหนดบังคับให้เป็นไป มันเป็นไปของมันเอง — ผู้วิจัย.

^{๑๕} คำว่า “กรรม” เป็นคำกลาง ๆ หมายถึง การกระทำ ถ้าหากเป็นการทำความดีก็เรียกว่า อกุศลกรรม แต่ถ้าหากเป็นการทำความชั่วก็เรียกว่า อกุศลกรรม และกรรมนี้มีบ่อเกิดอยู่ ๓ ทวารด้วยกัน คือ กายทวาร วจีทวารและมโนทวาร เพราะฉะนั้น คำว่า “กรรม” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจึงหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา, คุราละเอียดเพิ่มเติมใน อจ. ฎก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๒๒.

^{๑๖} คุราละเอียดเพิ่มเติมใน พ. ร.อ. (บาลี) ๕/๔๐, พ.ร.อ. (ไทย) ๕/๖๐.

ก่อให้เกิดความเข้าใจในระดับทฤษฎี^{๗๗} และระดับญาณ^{๗๘} ตามมา ส่งผลให้เกิดความงาม ๓ อย่างคือ งามทางกาย งามทางวาจา และงามทางด้านจิตใจ ซึ่งภาษาธรรมเราเรียกว่า “งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด” เพราะงามในเบื้องต้นนั้นก็คือ ความงามอันเกิดจากการรักษาศีล งามในท่ามกลางก็คือ การตั้งตนไว้ชอบด้วยความเข้าใจชีวิตในระดับทฤษฎี ส่วนความงามในที่สุดก็คือ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งด้วยญาณปัญญา ดังกล่าวมานี้จึงเป็นเหตุทำให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตซึ่งก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนเองและสังคม ดังกล่าวไว้ว่า

การเข้าใจและการเห็นความเป็นจริงแห่งความไม่เที่ยงของชีวิตก่อให้เกิดผลดี คือ (๑) ไม่ยึดติดในสิ่งใด เพราะรู้และเข้าใจว่าสรรพสิ่งเป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราว มีการเกิดขึ้นชั่วคราว ดำรงอยู่ชั่วคราว และแตกสลายในที่สุด (๒) สามารถยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวอยู่กับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างสงบสุข สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง (๓) ไม่โลภในสิ่งใด ๆ มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงเพราะรู้อย่างลึกซึ้งว่า สรรพสิ่งต้องเปลี่ยนแปลงไป ไม่จริงยั่งยืน^{๗๙}

ดังกล่าวนี้นำทำให้พุทธธรรมมีลักษณะพิเศษ ก็คือ สามารถควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้ทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะลักษณะพิเศษที่สามารถควบคุมภายในได้นั้นก็คือ “สภาพจิตใจ” เพราะเมื่อมนุษย์เข้าใจตามสภาพความเป็นจริงของชีวิตทำให้สามารถปฏิบัติตนอยู่ใน

^{๗๗}ระดับทฤษฎี คือ การเข้าใจความเป็นจริงตามทฤษฎีที่สามารถศึกษาให้เข้าใจและมองเห็นได้จากประสบการณ์โดยตรงในชีวิตประจำวันที่เป็นความปกติของชีวิต ด้วยการพิจารณาความเป็นไปต่าง ๆ รอบตัวอย่างที่ไม่ลืมหืมมากที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของมนุษย์เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มีความเปลี่ยนแปลงมากมายที่ปรากฏเป็นประจักษ์แก่มนุษย์อยู่ตลอดเวลา การเห็นและเข้าใจในระดับนี้เป็นเพียงผิวเผิน ยังไม่สามารถทำให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ไม่สามารถทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายความกำหนัดยินดีในสิ่งต่าง ๆ ได้ ผู้ที่มีความเห็นอนิจจตาในระดับนี้แม้จะรู้และเข้าใจดีว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในความครอบครองแปรเปลี่ยนไปจริง ไม่สามารถยอมรับสภาพนั้นได้ ยังมีความเสียใจเสียดย และมีความทุกข์โศก, อ้างจาก ดร. พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง), ผศ., **ความจริงของชีวิต**, (กรุงเทพฯ : หจก. ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๗๘}ระดับญาณ คือ เป็นความรู้ความเข้าใจที่พ้นไปจากความรู้ความเข้าใจที่เป็นเพียงทฤษฎีแต่เป็นความรู้ความเข้าใจที่มาจากการเจริญวิปัสสนาหรือจากการปฏิบัติตามวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นการเห็นด้วยดวงตาภายในเป็นความรู้เชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยตนเอง และประจักษ์แก่ตนภายในอย่างชัดเจน, อ้างใน ดร.พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง), ผศ., **ความจริงของชีวิต**, หน้า ๓๖.

^{๗๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

กรอบของศีลที่เหนือกว่าศีล ๕ ทั่ว ๆ ไปได้อย่างที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐^{๒๐} หมายความว่า หากมนุษย์สามารถควบคุมจิตใจตนเองไม่ให้ล่วงละเมิดกุศลกรรมบถ ๑๐ โดยเฉพาะ ๓ ข้อสุดท้ายซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกฝนตนเอง ได้แก่ (๑) ไม่มีจิตเพ่งเล็งอยากได้ของ ๆ ผู้อื่น (๒) มีความเห็นถูกต้องชอบธรรม เช่น มีความเห็นว่าบาปมีจริง บุญกุศลมีจริง ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมีจริง เป็นต้น (๓) ไม่มีจิตใจคิดปองร้ายใคร มีจิตคิดปรารภแต่เพียงว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลายอย่าได้มีเวร อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์ เป็นสุข ๆ เกิด ซึ่งเมื่อจิตมีการพัฒนาถึงระดับนี้อันเนื่องมาจากการปฏิบัติเข้าถึงหลักพุทธธรรมแล้วก็สามารถควบคุมพฤติกรรมภายนอกคือ กาย และวาจา ไม่ให้เบียดเบียนหรือล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นจนเป็นเหตุแห่งความเดือดร้อนให้กับตนเองและสังคมต่อไปได้จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีความงามพร้อมทั้งกาย วาจาและจิตใจ อยู่ ณ สถานที่ใดสังคมใดก็ไม่สร้างปัญหาให้กับสถานที่นั้นหรือสังคมนั้น ดังกล่าวมานี้ก็คือ ลักษณะพิเศษของพุทธธรรมประการสุดท้ายที่ทำให้มนุษย์ถึงความเป็นผู้มี ความงามพร้อมเป็นคุณลักษณะ จากคุณลักษณะดังกล่าวมาทั้งหมดนี้เองทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงเป้าหมายของหลักพุทธธรรมได้อย่างลงตัวซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

๒.๑.๔ เป้าหมายของหลักพุทธธรรม

การเดินทางของชีวิตนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้เป้าหมายของตนเองว่า “ชีวิตนี้เกิดมาทำไม มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร ตายแล้วจะไปไหน” ซึ่งการเดินทางของชีวิตในทัศนะพระพุทธศาสนาก็คือ การเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารทั้ง ๓๑ ภพภูมิ โดยภพภูมิดังกล่าวมานี้สามารถแบ่งเส้นทางการเดินทางของชีวิตเป็น ๒ คติหรือแนวทางเดิน คือ ๑) ทุกคติภูมิ^{๒๑} การเดินทางของชีวิตเพื่อวนเวียนอยู่ในอบายภูมิ ๔ คือ (๑) กำเนิดสัตว์นรก (นิรยะ) (๒) กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน (ดิรัจฉานโยนิ) (๓) กำเนิดดินแดนแห่งเปรต (ปิตติวิสัย) และ (๔) กำเนิดพวกอสูร (อสุรกาย) พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง และ ๒) สุกคติภูมิ^{๒๒} การเดินทางของชีวิตเพื่อไปสู่ภพภูมิที่ดีมีภพภูมิมนุษย์ ซึ่งเป็น “ภพภูมิของผู้ที่มีจิตใจสูง และภพภูมิสวรรค์ จัดเป็นภพภูมิของชั้นเทพตั้งแต่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกจนถึงอกนิษฐพรหม”^{๒๓} แต่ในที่นี้เป้าหมายแท้จริงของหลักพุทธธรรม ก็คือการเดินทางของชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเองสู่เส้นทางอันประเสริฐ มีสุคติภูมิเป็นเบื้องต้น และการบรรลุเป้าหมายการเดินทางสูงสุดของชีวิตอันประเสริฐ คือ พระนิพพานเป็นที่สุด ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน

^{๒๐} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๓๖๐/๒๓๖-๒๓๗, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๖๐/๔๓๑-๔๓๒.

^{๒๑} พุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๗๖/๒๕๑, พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๗๖/๓๓๒.

^{๒๒} ที่ไปเกิดอันดีหรือแบบดำเนินชีวิตที่ดี มีภพภูมิมนุษย์และภพภูมิเทพตั้งแต่ชั้นจาตุมหาราชิกจนถึงอกนิษฐพรหม, อ้างจาก พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๐.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๐.

๒ เป้าหมาย คือ (๑) เป้าหมายเชิงปัจเจก และ(๒) เป้าหมายเชิงสังคม โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๒.๑.๔.๑ เป้าหมายเชิงปัจเจก

คำว่า “เป้าหมายเชิงปัจเจก” ก็คือ เป้าหมายตัวบุคคลแต่ละบุคคลโดยเฉพาะซึ่งไม่เกี่ยวเนื่องกับสังคมจัดเป็นเป้าหมายเพื่อมุ่งสู่การเป็นมนุษย์ที่ดีพร้อมสมบูรณ์แบบ ได้แก่ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่ตำหนิผลประโยชน์ของตนเอง และไม่สร้างเวรภัยให้กับตนเองเป็นหลัก เป็นต้น ดังได้กล่าวแล้วว่า “มนุษย์นั้นจัดเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ” ดังนั้น การที่มนุษย์จะเข้าถึงความเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติได้จะต้องเข้าใจถึงหลักความจริงของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของมนุษย์ซึ่งจะต้องได้รับผลอย่างแน่นอนตามเหตุตามปัจจัยแห่งการกระทำของมนุษย์เอง ด้วยเหตุนี้เองเป้าหมายหลักของมนุษย์ในเชิงปัจเจกซึ่งเป้าหมายที่ดีที่สุดก็คือ การฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่มุ่งเพื่อขัดเกลากาย วาจา และจิตใจเป็นสำคัญ ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรม จริยธรรมตามหลักพุทธธรรม ฟ้นฟูหรือยกระดับจิตของตนเองให้สูงสุดขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ดำรงตนเองอยู่ในความสำรวมกาย วาจา จิตใจ เป็นกายสุจริต วจีสุจริตและมโนสุจิตตนั่นเองหรือเรียกโดยรวมว่า “อกุศลกรรมบถ ๑๐” โดยมุ่งสู่เป้าหมายของชีวิตในเชิงปัจเจกที่มุ่งประสงค์เพื่อการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ โดยมีสวดกัมมเป็นทิวไปนเบื้องหน้า คือ มนุษย์ภูมิ สวรรค์ และนิพพานตามลำดับ

๒.๑.๔.๒ เป้าหมายเชิงสังคม

สำหรับเป้าหมายเชิงสังคมในมุมมองของหลักพุทธธรรมก็คือ การที่มนุษย์ทุกคนมีความสามารถนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้กล่าวคือ พระธรรมและพระวินัย (ศีล) จนกระทั่งส่งผลก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมจนกระทั่งเข้าถึง “ความเป็นสังคมแห่งพุทธะ” ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอยู่กันอย่างสันติสุข ไร้การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน หรือเรียกอีกอย่างว่า “เป้าหมายรอง” จัดเป็นเป้าหมายที่มนุษย์ทุกคนสามารถสัมผัสได้จากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวคือสังคมนั่นเองจากประสาท “สัมผัสทั้ง ๕” คือ จักขุประสาท (ตา) โสตประสาท (หู) ฆานประสาท (จมูก) ชิวหาประสาท (ลิ้น) กายประสาท (กาย) โดยมีจิตวิญญาณเป็นตัวรับรู้สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ สำหรับเป้าหมายเชิงสังคมในที่นี้มีอยู่ด้วยกัน ๒ ระดับ ดังนี้

๑) ระดับครอบครัว

ครอบครัวจัดเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่สำคัญต่อมนุษย์และสังคมเป็นอย่างยิ่ง ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ความล้มเหลวของครอบครัวคือความล้มเหลวของสังคม”^{๒๔} ดังนั้น การที่จะทำให้ครอบครัวประสบความสำเร็จเป็นสุข มีความรัก ความอบอุ่น ปลอดภัย มีความมั่นคงก็ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้โดยเริ่มจากที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องยึดมั่นต่อการสร้างที่ดีอยู่ในศีลธรรม จริยธรรม ด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน หรือก่อเวรภัยซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นในครอบครัว ด้วยเหตุเพียงนี้ก็จะก่อให้เกิดแต่ความรัก ความสามัคคี ความปรองดอง ความผูกพันให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะสามีภรรยาซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้างครอบครัวซึ่งจะต้องให้กำเนิดสมาชิกในครอบครัวจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตระหนักว่า การสร้างครอบครัวนั้นไม่ใช่เป็นการสร้างครอบครัวเพื่อตนเองเท่านั้น แต่เป็นการสร้างครอบครัวเพื่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

เราอยากให้โลกเป็นอย่างไร เราก็ต้องสร้างคนในโลกให้เป็นอย่างนั้นก่อน และการที่เราจะสร้างคนในอุดมคติขึ้นมาได้ คนคนนั้นก็จะต้องได้รับการบ่มเพาะที่ดีมาตั้งแต่เล็ก เพราะฉะนั้น การที่ผู้หญิงคนหนึ่งให้ลูกกับโลกจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเท่ากับว่าเธอกำลังทำให้โลกนี้งดงามขึ้นด้วยการสร้างเด็กที่เติบโตขึ้นอย่างงดงามให้กับโลก พ่อแม่ต้องตระหนักให้ได้ว่า เด็กที่กำลังจะเกิดไม่ควรเกิดมาอย่างบังเอิญ แต่ต้องเกิดมาจากความตั้งใจของพ่อแม่ และไม่ใช่ความตั้งใจเพื่อตัวฉันหรือเพื่อลูกของฉัน เพราะฉันไม่ได้กำลังจะมีลูกเพื่อฉันและลูกก็ไม่ได้เป็นลูกของฉันแต่เป็นลูกของโลก เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพ่อแม่จึงเปรียบเหมือนผู้ที่สร้างลูกให้กับโลกนั่นเอง^{๒๕}

คำว่า “โลก” ในที่นี้ก็คือ ครอบครัวและสังคม หรือเรียกอีกอย่างว่า “สิ่งแวดล้อมรอบตนเอง” โดยเป้าหมายเชิงสังคมระดับครอบครัวนี้จะเห็นว่าเป็นความตระหนักของผู้นำครอบครัวคือ บิดามารดาซึ่งเป็นผู้สร้างครอบครัวเป็นสำคัญที่จะต้องสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่า “การสร้างครอบครัวก็คือการสร้างสังคมให้กับโลกเพราะความเจริญมั่นคงของครอบครัวก็คือความเจริญมั่นคงของสังคมและโลก” สังคมและโลกนี้จะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับครอบครัวซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดมนุษย์ด้วยการผลิตประชากรให้กับสังคมนั่นเอง

^{๒๔} พระพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, จิตวิทยาครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาพรส จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑๑.

^{๒๕} เสถียรธรรมสถาน, มีความสุขให้ลูกเห็นเป็นคนดีให้ลูกดู, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓.

๒) ระดับสังคม

ดังได้กล่าวมาแล้วตอนต้นว่า เมื่อสมาชิกในครอบครัวเข้าใจและเข้าถึงหลักการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางพุทธธรรมย่อมมีผลตามมาคือ ทำให้สังคมได้ผู้นำที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมของการเป็นผู้นำที่ดี เพราะผู้นำของสังคมทุกสังคมต่างก็มาจากครอบครัว ยิ่งไปกว่านั้น “สังคมจะเป็นอย่างไรก็พิจารณาได้จากชีวิตของคนแต่ละคน และจากคุณธรรมภายในสู่พฤติกรรมภายนอก หมายความว่า พฤติกรรมภายนอกเป็นอย่างไร คุณธรรมภายในก็จะเป็นอย่างนั้น ธรรมที่เกิดจากความมีศีลซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอกที่เป็นสิ่งที่แสดงความดีงามหรือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมได้เป็นอย่างดี”^{๒๖} โดยเฉพาะผู้นำสังคมแล้วหากสังคมมีผู้นำที่ประพฤติตนอยู่ในหลักพุทธธรรมเท่ากับเป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายเชิงสังคมในระดับหนึ่งที่ดีทีเดียว เช่นกรณีตัวอย่างในสมัยพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเป็นกรณีที่ชี้ให้เห็นถึงการที่ผู้นำสังคมได้นำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้กับประชาชนอย่างได้ประสิทธิผลทีเดียว ดังความในศิลาจารึกว่า

๑๒๑๔ ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุทโธทัยนี้ ปลุกไม้ตาลนี้ได้ ลิขลิเข้าจึงให้ช่างฟันกระดาดหินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับเดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนบางแปดวัน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุทโธทัยขึ้นนั่งเหนือขะดาดหิน ให้ถือง่าย ลูกเจ้า ลูกขุน ผูกทวยถือบ้านถือเมืองกัน^{๒๗}

โดยข้อความข้างต้นนี้ทำให้มองเห็นถึงศิลาจารึกวัตรหรือราชกิจของพ่อขุนรามคำแหงที่ตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักพุทธธรรมเข้าสู่สังคมซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ทางสังคมแนวพุทธธรรมเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังทำให้การบริหารการปกครองบ้านเมืองไปเป็นอย่างดีราบรื่น เพราะหลังจากที่พระองค์ได้นำพระพุทธศาสนาจากลังกาแล้ว พระองค์และประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติธรรมและรักษาศีลด้วยดีโดยพระองค์ได้ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนพร้อมกันนั้นก็ชักนำประชาชนให้ประพฤติธรรมรักษาศีลอีกด้วย ซึ่งพอจะสันนิษฐานได้ว่าการได้ผู้นำลักษณะดังกล่าวมาบริหารบ้านเมืองเพราะมาจากครอบครัวที่ให้ความสำคัญและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเป็นฐานสำคัญ

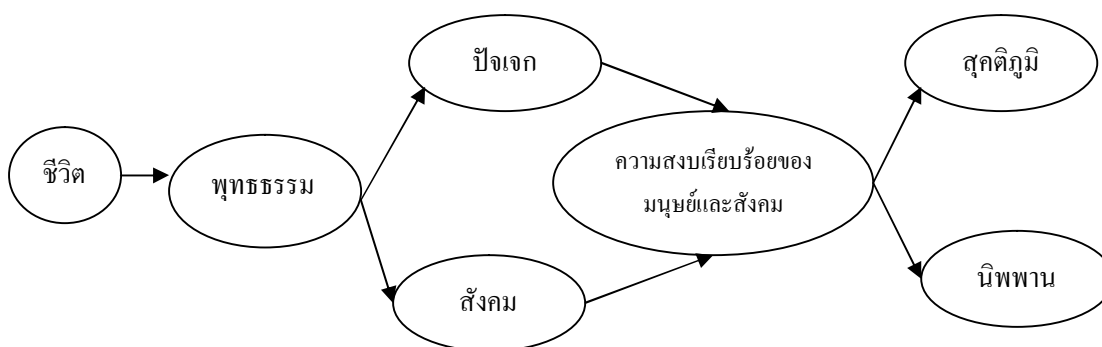
ดังนั้นเป้าหมายเชิงสังคมนี้ทั้งระดับครอบครัวและสังคมจัดได้ว่าเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคมโดยปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ เพื่อความสันติสุขของครอบครัวสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเพื่อ

^{๒๖} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องศีล ๕ ในพระไตรปิฎก”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๓.

^{๒๗} ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑. หน้า ๕ .อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ปรัชญาการศึกษาไทย. หน้า ๒๖๒.

ประโยชน์แก่การอยู่ร่วมกันเท่านั้น โดยใช้กรอบหรือแนวทางแห่งวินัยหรือศีลเป็นตัวชี้วัดเพื่อให้เข้าถึงหลักพุทธธรรมคือความเป็นจริงของชีวิตตามธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่และผลอันเกิดจากกฎของธรรมชาตินั้นของมนุษย์และสังคมที่อยู่ร่วมกัน

โดยเป้าหมายของหลักพุทธธรรม สามารถแสดงให้เห็นเด่นชัดขึ้นได้ ดังแผนภาพข้างล่างนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ แผนภาพแสดงเป้าหมายของหลักพุทธธรรม

๒.๒ หลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

สำหรับหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในที่นี้หมายถึง หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น เพราะการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยใช้หลักพุทธธรรมนี้ก็เพื่อให้มนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติเข้าถึงธรรมชาตอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อก้าวไปสู่เป้าหมายของหลักพุทธธรรมดังกล่าวมาข้างต้น ถึงแม้ว่าความรุนแรงในครอบครัวจะเป็นเพียงปัญหาภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ก็ถือว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมเพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่อยู่ฝ่ายผลิตประชากรโดยเฉพาะ ถ้าฝ่ายผลิตประชากรผลิตประชากรออกมาขาดประสิทธิภาพซึ่งนั้นก็หมายถึง ปัญหาที่จะตามมาหลายอย่างด้วยกัน เช่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการเมือง เป็นต้น ดังนั้น หลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหาสังคมโดยรวมเท่านั้นแต่ยังช่วยแก้ปัญหาให้กับปัจเจกบุคคลภายในครอบครัวด้วย โดยหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในที่นี้มีอยู่ด้วยกัน ๔

หลัก^{๒๘} คือ (๑) ฌราวาสธรรม ๔ (๒) พรหมวิหาร ๔ (๓) ศีล ๕ และ(๔) สังคหัตถ์ ๔ ซึ่งหลักดังกล่าวมานี้จะเป็นรากฐานและช่วยในการเสริมสร้างให้ตนเองและครอบครัวเข้าถึงธรรมชาติดีกทั้งทำให้ตนเองมีความหนักแน่นในการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมมั่นคงต่อไปและสามารถทำให้มองเห็นเป้าหมายของชีวิตชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๒.๑ ฌราวาสธรรม ๔^{๒๙}

คำว่า “ฌราวาสธรรม” ก็คือ ธรรมของผู้ครองเรือน จัดเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากสำหรับชีวิตของมนุษย์เพราะเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานของชีวิตของผู้ครองเรือนโดยเฉพาะ อีกทั้งยังเป็นหลักธรรมที่จะช่วยทำให้สมาชิกทุกคนเมื่อประพฤติปฏิบัติเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและ มีความรู้สึกที่สามารถรับรู้ได้ถึงความอบอุ่น ความปลอดภัย และความปลอดโปร่งโล่งใจ โดยรายละเอียดมีดังนี้

(๑) สัจจะ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใด ย่อมเป็นเหตุเกิดความหวาดระแวงเคลงใจกันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความริวฉานซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

(๒) ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ข่มใจ ระวังความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตนแก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัย และอภัยเสียให้กลมกลืนประสานเข้าหากันไม่เป็นคนถือด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัย และอารมณ์กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้ก็จะเป็นอันต้องทำลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน

(๓) ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของการครองเรือนนอกจากมีความแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และความต้องการบางอย่างซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้ว บางครั้งอาจมีเหตุล่วงเกินรุนแรงแสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งอาจเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ นอกจากนี้ยังจะต้องอดทนในเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ ฯลฯ

^{๒๘} เหตุผลที่นำหลักพุทธธรรม ๔ หลักนี้มาอธิบายเพราะได้พิจารณาพื้นฐานของหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์และได้สอดแทรกอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวทั้ง ๑๘ มาตราแล้ว ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงต้องมาอธิบายเพื่อเชื่อมโยงไปสู่บทที่ ๓ ในหัวข้อเรื่องพุทธธรรมที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว - ผู้วิจัย

^{๒๙} ต.ศ. (บาลี) ๑๕/๒๖๔/๒๕๒-๒๕๓, ต.ศ. (ไทย) ๑๕/๒๖๔/๓๕๑-๓๕๔, พ.ศ. (บาลี) ๒๕/๑๕๐/๓๐, พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๕๐/๕๔๕.

(๔) จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดจนความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องจะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้ มิใช่หมายถึง เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย ๆ เท่านั้นแต่ยังหมายถึง การให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้

จะเห็นได้ว่าธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ที่กล่าวมานี้ มิใช่ ประสงค์ให้เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคูครองเพียง ๒ คนเท่านั้น แต่ “มุ่งหมายให้ใช้ ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นหลักคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะ สร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมกัน หรือติดต่อเกี่ยวข้องกับให้เหมาะสมตาม ฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตตนเองและแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม”^{๓๐} ดังเช่นกรณี ครอบครัวของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นตัวอย่างขณะที่พระองค์เสด็จหนีออกผนวชเพื่อแสวงหาโมกข ธรรมพระนางพิมพาซึ่งอยู่ในฐานะมเหสีครั้งเมื่อทราบว่า พระสวามีผนวชแล้วปฏิบัติตนเช่นไรก็ ปฏิบัติตนเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้เองหลังจากที่พระสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วทรงทราบว่า พระนางปฏิบัติเช่นดังกล่าวมานี้ก็ได้ตรัสว่า “ไม่เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์เลยแต่กลับตรัสถึงอดีตชาติของ พระนางพิมพา กับพระองค์ขณะที่เสวยพระชาติเป็นกนิษฐ^{๓๑} ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์กว่า เพราะ พระองค์ได้ทรงเห็นถึงความซื่อสัตย์จริงใจ ความอดทน อดกลั้น และความเสียสละของพระนางที่ มีต่อพระองค์อย่างมั่นคงทำให้พระองค์รู้สึกซาบซึ้งและเข้าพระทัยอย่างลึกซึ้งถึงความซื่อสัตย์จริงใจนี้ของพระนางอย่างแท้จริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า “หลักฆราวาสธรรม ๔” นี้เป็นหลักธรรมที่ ทำให้สามีภรรยาเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เชื่อใจกันในภพชาติปัจจุบัน อีกทั้งหากปฏิบัติได้ ก็จะเป็นเหตุปัจจัยข้ามภพข้ามชาติในการเจริญธรรมในยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยจะสังเกตว่าเวลาที่พระชาติ ปัจจุบันของพระนางทำให้พระนางมีความซื่อสัตย์ซื่ออย่างมั่นคงนั้นเป็นเพราะพระนางได้สร้างเหตุไว้ในอดีตแล้วจากการประพฤติตนอยู่ในฆราวาสธรรมนั่นเอง และเมื่อกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันอีกใน ปัจจุบันชาติพระนางก็ไม่ทิ้งธรรมยังประพฤติต่อไปอีกทำให้พระนางนอกจากเป็นที่ไว้วางใจจาก พระสวามีแล้วยังทำให้เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าสุทโธทนะตลอดถึงพระญาติฝ่ายพระสวามีอีกด้วยซึ่งเท่ากับเป็นการให้เกียรติ เชิดชูไม่สร้างความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นต่อตนเองและวงศ์ตระกูล

^{๓๐} พระมหาสุวรณ์ นาคสุวรรณ โณ (สำราญ). “การบริหารงานครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนาสตมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๓๑} อ้างใน สุริย์ และวิเชียร มีผลกิจ, **พุทธประวัติ**, (กรุงเทพฯ : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

ตลอดถึงสามารถเป็นต้นแบบของการใช้หลักธรรมในการครองเรือนให้กับอนุชนรุ่นหลังได้อีกด้วย นับได้ว่าหลักภราดรธรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญมาก ๆ ต่อชีวิตคู่เพราะนอกจากก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจแล้ว ยังสามารถสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นกับสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้อีกด้วยโดยปราศจากความรุนแรงใด ๆ ทั้งสิ้นเนื่องจากว่าเมื่อมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันย่อมทำให้เกิดความอดทนอดกลั้นและรู้จักการเสียสละแบ่งปันด้วยความสนิทใจอย่างแน่นแฟ้นและพร้อมที่จะให้อภัย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคิดผิด พุจฉิต ทำผิด ซึ่งเป็นเรื่องปกติวิสัยของมนุษย์ปุถุชน

๒.๒.๒ พรหมวิหาร ๔^{๓๒}

คำว่า “พรหมวิหาร” แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือของท่านผู้เป็นใหญ่ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติที่จะแสดงออก หรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เขาประสบ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบตามหลักธรรมนี้^{๓๓} ได้แก่

(๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้อีกมีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้าโดยไม่หวังตอบแทนใด ๆ ไปที่ไหน ๆ ก็มีแต่คนเอ็นดูรักใคร่อยากใคร่ชิด แม้ว่าจะเพิ่งรู้จักกันก็ตาม เพราะกระแสพลังของความเมตตามีพลังมากที่สุด คือ เมตตาธรรมคำจูนสังคม

(๒) กรุณา ความสงสารปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ที่ต้องประสบความทุกข์ที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ จัดเป็นความรู้สึกที่ต้องการให้คนอื่นพ้นจากความทุกข์ยากลำบากและมีจิตคิดที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากสภาพแห่งความทุกข์นั้น ๆ

(๓) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป ไม่มีจิตใจริษยา โกรธเคือง ฟุ้งซ่านหรือน้อยเนื้อต่ำใจ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน

(๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและ

^{๓๒} พ.อ.อิ. (บาลี) ๒๕/๑๐๖/๓๒๔-๓๒๕ , พ.อ.อิ. (ไทย) ๒๕/๑๐๖/๔๘๕.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๘.

ปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบคนได้ดีแล้ว เขาควรได้รับผลอันเหมาะสมกับความรับผิดชอบของตน

จากการอธิบายมาข้างต้นนี้ทำให้มองได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นวิธีการหนึ่งที่แก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจเพราะเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ได้ทั้งทางกาย วาจาและจิตใจให้ยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่ง พรหมวิหารยังจัดเป็นหลักธรรมสำหรับมารดาบิดาทุกคนและทุกครอบครัวเพราะเป็นคุณธรรมประจำใจอันประเสริฐที่มารดาบิดาพึงมีให้แก่บุตรหรือสมาชิกทุกคนภายในครอบครัว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า หัวใจแห่งคุณธรรมที่ทำให้มารดาบิดามีความสำคัญต่อบุตรอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “มารดาบิดาท่านกล่าวว่าเป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ และเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรอนุเคราะห์ประชาคือบุตร”^{๓๔} ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับมารดาบิดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นกัมมัฏฐาน”^{๓๕} ดังเช่นกรณีครอบครัวของนางอุตตรา^{๓๖} ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีทำทีในเบื้องต้นว่าน่าจะเกิดความรุนแรงในครอบครัวขึ้นอย่างแน่นอนแต่เมื่อนางอุตตราได้นำหลักพรหมวิหาร ๔ มาปรับใช้ในครอบครัวปรากฏว่าเหตุการณ์ในครอบครัวกลับคลี่คลายไปในทางที่ดี อีกทั้งยังได้ปรับเปลี่ยนท่าทีการพูด การคิด การกระทำของนางสิริมาซึ่งเป็นเพียงหญิงที่นางอุตตราจ้างมาเพื่อทำหน้าที่ภรรยาแทนตนชั่วคราวขณะในช่วงเวลาที่นางต้องปฏิบัติธรรม รักษาศีล เจริญจิตภาวนา ด้วยอานิสงส์ของการเจริญเมตตาที่มีต่อนางสิริมาทำให้น้ำมันร้อนเดือดที่นางสิริมาดักมาเพื่อที่จะราดตรงไปที่นาง อุตตรากลายเป็นน้ำธรรมดา และเมื่อเหตุการณ์คลี่คลายไปในทางที่ดีแล้วนางอุตตรายังมีจิตใจที่มีความกรุณาต่อนางสิริมาอีกเพื่อให้นางสิริมาพบกับแสงสว่างมองเห็นทางเดินของชีวิตอย่างแท้จริงจึงได้แนะนำให้ได้พบและได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้นางสิริมาได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นเหตุให้ดวงจิตของนางอุตตราบังเกิดความยินดีเป็นมุกตาคิดและอุเบกขา อารมณ์ต่อนางสิริมาขึ้นมาอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักพรหมวิหาร ๔ ไม่เพียงแต่ทำให้ผู้ประพฤติ

^{๓๔} พระเทพโมฬี, สพรหมสูตรคถา แสดงคุณของแม่ เรียบเรียงตามนัยเทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, (พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, ๒๕๐๔) หน้า ๘.

^{๓๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺโน), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

^{๓๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๗๒/๖๗๘, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ ดวงกมล ทองคนารักษ์, “บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกานในพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๗, หน้า ๓.

ธรรมมีจิตใจที่สูงขึ้นเท่านั้น แต่ยังทำให้สมาชิกในครอบครัวและสังคมประสบความสุขสวัสดิ์อีกด้วย

๒.๒.๓ ศิล ๕^{๓๖}

คำว่า “ศีล” แปลว่า “ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน”^{๓๗}ผู้อื่นซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๕ ข้อดังนี้

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพราะหากสมาชิกภายในครอบครัวไม่สามารถปฏิบัติศีลข้อนี้ได้ สิ่งที่ดีตามมาคือ การทำประทุษร้ายต่อผู้อื่นทางกายจนอาจถึงแก่ชีวิต หรืออาจทำให้เกิดการบาดเจ็บสูญเสียเลือดเนื้อและทรัพย์สิน

๒) อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ สำหรับศีลข้อนี้หากมองอย่างผิวเผินไม่น่าจะเข้าข่ายที่จะทำให้ปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นได้ภายในครอบครัวแต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดกลับพบว่า ศีลข้อที่ ๒ นี้สามารถเป็นปัจจัยโดยอ้อมได้เช่น บุคคลเมื่อล่วงละเมิดศีลข้อ ๓ ผิดแผ้วผิดเมียผู้อื่นบางครั้งจำเป็นที่จะต้องมีการเลี้ยงดูผู้หญิงเป็นการลับเฉพาะ พฤติกรรมดังกล่าวนี้จำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินหากเงินไม่เพียงพอก็ต้องขโมยจากสามีหรือภรรยาของตนเองเพราะเป็นการกระทำที่ไม่สามารถเปิดเผยความจริงได้ และเมื่อสามีหรือภรรยาทราบความจริงสิ่งที่ดีตามมาคือ การกล่าววาจาเท็จหรือไม่ก็พูดคำหยาบด้วยอารมณ์หึงหวงซึ่งอาจเป็นไปได้ ๒ อย่าง คือ อาจจะหวังเงินหรือหวังสามีหรือภรรยาตน จนก่อให้เกิดการฆาตกรรม หรือทำร้ายเบียดเบียนกันในที่สุด

๓) กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤติดนินทาม ได้แก่ ลักษณะ ๒ อย่าง คือ ห้ามประพฤติดนินทาทางประเวณีซึ่งไม่ใช่สามีหรือภรรยาของตนเอง และห้ามประพฤติดนินทาคาหรือล่วงเกินในของที่เขารัก เพราะการประพฤติดนินทาดังกล่าวนี้นำมาซึ่งความริอาชานแตกแยกภายในครอบครัวจนก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงในที่สุด

๔) มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ ได้แก่ ลักษณะ ๓ อย่าง คือ ห้ามกล่าวคำไม่จริง ห้ามกล่าวคำอนุโลมมุสา (ในทำนองที่ไม่จริง) และห้ามรับคำแล้วไม่ปฏิบัติตาม รวมทั้งคำหยาบ ส่อเสียด เพ้อเจ้อ เพราะคำพูดดังกล่าวมานี้ นอกจากทำให้ตนเองเดือนร้อนและยังก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวอันเนื่องมาจากคำพูดได้อีก

^{๓๖}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓, จำนวนค์ อติวิธานสิทธิ์, สังคมวิทยาตามพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

^{๓๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๔.

๕) สุราเมรัยมีชขปมาทัญฐานา เวมณี เจตนาจเว้นจากการเสพของมีนเมา คือ สุรา และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ได้แก่ ลักษณะ ๒ อย่าง คือ ห้ามการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย และห้ามเสพยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ เพราะสิ่งเสพติดเหล่านั้นเป็นเหตุปัจจัยที่ช่วยเสริมให้ลวงละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ตามมา จนก่อให้เกิดความรุนแรงให้กับตนเองและครอบครัวได้

ดังนั้น เพื่อความสงบสุข และความมั่นคงของครอบครัวจึงต้องไม่ละเมิดศีลทั้ง ๕ ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ดังเช่นกรณีตัวอย่างครอบครัวของพ่อค้าผักชื่อว่าปณณิ^{๗๕}อุบาสกซึ่งมีลูกสาวอยู่คนหนึ่งและได้กระทำการลงใจลูกสาวตนเอง โดยนางเข้าไปยังป่าแล้วจับมือทำเป็นต้องการอยากจะมีอะไรกับนาง พ่อทำที่พูดโน้มน้าวใจลูกสาวตนเอง แต่นางเสียใจที่พ่อทำอย่างนั้น พ่อจึงปลอบโยนว่า “สัตว์ทั้งปวงเป็นผู้พอใจในกาม ลูกพ่อเอ๋ย เจ้าเป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรมของชาวบ้าน ความที่เจ้าเป็นเด็กอยู่ ถูกบิดาจับมือก็ร้องไห้เรื่องธรรมดา อย่าคิดอะไรมาเลย” ลูกสาวฟังคำดังนั้นแล้วกล่าวว่า “จริงจะพ่อ ลูกยังเป็นเด็กอยู่” แล้วกล่าวว่า “เมื่อฉันได้รับทุกข์แล้วคนที่เป็นที่พึ่งคือบิดาของฉันทกลับมากทำกรรมมีดีมีร้าย ฉันจะคร่ำครวญหาใครในป่าได้อีกเล่า ผู้ใดเป็นที่พึ่งได้ ผู้นั้นกลับมาทำเสียเอง” อุบาสกลองใจลูกสาวในครั้งนั้นก็รู้ว่า ลูกสาวดูแลตนเองได้ จึงพากลับบ้าน ยกให้เด็กหนุ่มตระกูลพราหมณ์ไป

สำหรับกรณีนี้จะเห็นว่าหากบิดาจะกระทำการลวงประเวณีต่อธิดาของตนเองก็ย่อมที่จะกระทำได้เพราะสถานที่และโอกาสเอื้ออำนวยให้พร้อม แต่เป็นเพราะจิตสำนึกของความเป็นพ่อจึงทำให้ไม่สามารถลวงละเมิดหรือกระทำการข่มขืนลูกของตนเองซึ่งแสดงให้เห็นว่าพ่อของนางเป็นผู้มีศีล เพราะโดยปกติของผู้มีศีลซึ่งเราสามารถตั้งข้อสังเกตได้อย่างง่าย ๆ ก็คือ เมื่อมีโอกาสที่จะลวง

^{๗๕} พ.ชา. เอกก. (บาลี) ๒๗/๑๐๒/๒๕, พ.ชา. เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๐๒/๔๒.

ละเมิดได้แต่ไม่ล่วงละเมิดเพราะคำนึงถึงฐานะภาวะของตนเองและศีลที่ตนรักษา^{๔๐} ซึ่งชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การประพฤติดนอยู่ในศีลจะทำให้ครอบครัวยุติธรรมปราศจากความรุนแรงได้

๒.๒.๔ สังคหวัตถุ ๔

คำว่า “สังคหวัตถุ ๔” ก็คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์^{๔๑} เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้างเป็นที่ยอมรับนับถือของทุก ๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญมากกว่าเสียงนินทาว่าร้าย ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมว่า “ขั้นแรกให้ปรับที่ตัวของเราเองก่อน คือ ต้องทำตัวเองให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนนั้น ประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ ดังนี้

๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ การบริจาคช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน มี ๒ อย่าง คือ (๑) อามิสทาน คือ การให้สิ่งของ (๒) ธรรมทาน คือ การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ใน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ อามิสทานช่วยค่าจุนชีวิต ทำให้เขามิที่พึ่งอาศัย แต่ธรรมทานช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไป เมื่อให้อามิสทานพึงให้ธรรมทานด้วย

๒) ปิยวาจาหรือเปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดคิมน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้ง คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดจนคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี ดังที่พระพุทธองค์ ได้ตรัส

^{๔๐}เจตนาที่จะงดเว้นจากการล่วงละเมิดทางกายและวาจามี ๓ อย่าง คือ (๑) สมาทานวิริติ หมายถึง ความละเว้นด้วยการถือ คือ สมาทานหรือรับเอาด้วยตนเองก็ได้ ด้วยการรับเอาจากผู้อื่นก็ได้ หมายความว่า การตั้งใจไว้ก่อนว่า จะรักษาศีล เมื่อไปประสบกับเหตุการณ์ที่จะทำให้ศีลขาดก็ไม่ทำ เพราะถือว่าได้สมาทานศีลไว้แล้ว จะทำก็กลัวศีลขาด การกระทำเช่นนี้ เรียกว่า “สมาทาน” ในปัจจุบันนี้มีการปฏิบัติกันมากคือสมาทานกับพระสงฆ์หรือสมาทานเองก็ได้ (๒) สัมปัตตวิริติ หมายถึง การงดเว้นจากวัตถุอันถึงเข้าหรือขณะที่จะประจวบเข้าในทันทีทันใดกับเหตุที่ทำให้ศีลขาด คือ งดเว้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หมายความว่า แต่เดิมไม่ได้รักษาศีล ไม่ได้สมาทานศีล เมื่อประสบเหตุการณ์ที่จะทำให้ล่วงศีลนั้นก็ตั้งใจงดเว้นในขณะนั้น เช่น เห็นทรัพย์ของผู้อื่นวางทิ้งไว้ ตนจำหีบถือเอาไปได้แต่มาคิดว่าคนอย่างตนไม่เคยขโมยของ ๆ ใคร การตั้งใจงดเว้นเหตุการณ์ที่ประจวบเข้าเช่นนี้เรียกว่า สัมปัตตวิริติ (๓) สมุจเจตวิริติ หมายถึง ความละเว้นได้เด็ดขาดได้แก่การละเว้นของพระอริยบุคคล ตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ท่านงดเว้นจากการประพฤติดิฉิลา ๕ ได้อย่างเด็ดขาด โดยไม่ต้องสมาทาน เพราะจิตของท่านเหล่านั้นเห็นโทษของการไม่มีศีลอย่างแท้จริง, อ้างใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบนอจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๖.

^{๔๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๒.

เดือน “พระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาท”^{๔๒} และได้ตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ดังปรากฏในอภยราชกุมารสูตร ดังนี้

ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าวคำนั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าวคำนั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่นในข้ออื่น ตถาคตรู้กาลที่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่นในข้อนั้น ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย^{๔๓}

จากข้อความข้างต้นเป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะคำพูดที่พระพุทธองค์ทรงให้หลักการนั้นมียุ่ด้วยกัน ๖ ลักษณะด้วยกัน คือ ต้องเป็นคำจริง เป็นคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน พูดแล้วก่อประโยชน์ พูดแล้วเกิดการสมานสามัคคี พูดด้วยจิตเมตตา และที่สำคัญพูดต้องถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่ ดังนั้น การให้จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลหมู่คณะได้ แต่จะต้องประกอบด้วย การพูดจาปราศรัยด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ นุ่มนวล และน่าฟังเมื่อได้ฟังแล้วจะเกิดกำลังใจเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ใครที่จะกระทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป การละคำกล่าวเท็จ ส่อเสียด ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความสามัคคี ความยึดเหนี่ยวในหมู่มนุษย์ได้

๓) **อัตถจริยา** คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม^{๔๔} กล่าวคือ

^{๔๒} พ.ม. (ไทย) ๒๕/๖๓/๒๐๓.

^{๔๓} กษิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๐.

^{๔๔} ที่.ป. (บาลี) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐-๑๗๑, ที่.ป. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐-๑๗๑.

(๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

(๒) การทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูตาย มีน้ำใจไม่ตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ

๔) สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี เช่น

(๑) วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตัวให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

(๒) ปฏิบัติตัวอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาก็เพื่อประโยชน์ของสังคม^{๔๕}

ดังนั้น คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ เสมือนหนึ่งสลักเพชรกรวด ถ้าหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี บุคคลก็จะไม่เป็นที่น่าเคารพ รักใคร่ ยกย่องนับถือ เหตุนี้จึงต้องคอยศึกษาและหมั่นเตือนสติตนเองไว้ตลอดว่าในแต่ละฐานะที่เราเป็นอยู่นั้นมีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ก็ต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายด้วย คือ เคยวางตัวกับคนอื่นในทางดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดีไปแล้ว ก็ต้องไม่ล้มตัวยังคงปฏิบัติตัวเหมือนเช่นเดิมนั้นไม่เปลี่ยนแปลง หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี ก็ต้องแสดงออกให้เขาเห็นว่าเรามีความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ไม่คิดกลั่นแกล้งใส่ร้ายเขา ถ้าทำได้อย่างนี้เราก็คงจะเป็นที่รักที่พอใจของทุกคนรอบข้าง อีกประการหนึ่งจะสังเกตว่า “หลักสังคหวัตถุ ๔” นี้ยังได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอีกด้วย เช่น (๑) ยังประโยชน์ให้บุคคลดำรงอยู่ได้ในสังคมด้วยความปกติสุข (๒) ยังประโยชน์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจและสมานไมตรีระหว่างกัน (๓) ยังเป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ (๔) ยังเป็นเครื่องมือประสานองค์กรต่าง ๆ ของสังคมทุกภาคส่วนให้คงอยู่และดำเนินไป

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ธรรมบุญชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๘๐, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

ด้วยดี และที่สำคัญที่สุดก็คือ (๕) เป็นเครื่องมือส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียของคนในสังคม ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่าหลักสังคหวัตถุ ๔ นี้ไม่เพียงแต่ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังก่อประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคมอีกด้วยเพราะเมื่อแต่ละครอบครัวหลายครอบครัวรวมกันก็เป็นชุมชนหรือสังคม ต่างก็พึ่งพาอาศัยกันด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยน้ำใจซึ่งกันและกันด้วยหลักธรรมข้างต้นนี้นั่นเอง

ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างครอบครัวของนางวิสาขามหาอุบาสิกา^{๔๖} ซึ่งเป็นครอบครัวหนึ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัดมากในเรื่องสังคหวัตถุทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวมาข้างต้น โดยจะสังเกตว่าตลอดชีวิตของนางวิสาขานั้น นางได้ประพฤติตนอย่างสม่ำเสมอทั้งอามิสทานและธรรมทาน กล่าวคือ อามิสธรรมนางได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ ตลอดอายุขัยไม่เว้นแม้คนรับใช้ในบ้าน ส่วนธรรมทานก็เหมือนกันนางสามารถทำให้พ่อค้าแม่ค้าไม่เพียงแต่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่ยังเป็นเหตุให้พ่อค้าแม่ค้าได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุเป็นพระโสดาบันบุคคลอีกด้วย โดยใช้วาจาที่เรียกว่าปิยวาจาได้อย่างลงตัวครบองค์ประกอบของวาจาสุภาษิต ซึ่งในเบื้องต้นของการใช้ชีวิตการครองเรือนของนางวิสาขาคูเหมือนจะไม่ราบรื่นซึ่งมีนัยแอบแฝงไปด้วยความรุนแรงเพราะความเข้าใจและตีความหมายแห่งคำพูดของนางวิสาขาคิด แต่เป็นเพราะการรู้จักใช้วาจาให้ถูกกาลเทศะอย่างมีเหตุผล มีความอดทน อดกลั้น และเชื่อมั่นในการทำมาค้าอย่างสม่ำเสมอจึงทำให้เหตุการณ์ซึ่งดูเหมือนจะรุนแรงกลับคลี่คลายเป็นไปในทางที่ดีได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป หลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้มองได้ว่าเมื่อสมาชิกในครอบครัวประพฤติปฏิบัติอย่างเข้าใจแล้วนำมาซึ่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องบนเส้นทางแห่งหลักพุทธธรรม โดยใช้หลักพุทธธรรมนั้นเป็นแสงสว่างในการดำเนินชีวิตก็จะสามารถพบกับคำตอบของชีวิตได้ว่า ชีวิตเกิดมาทำไม (เกิดมาเพื่อสร้างคุณงามความดีพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งกาย วาจาและจิตใจให้ยิ่ง ๆ ขึ้น) มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร (เพื่อสร้างสันติสุขให้กับตนเองและสังคม) ควรดำเนินชีวิตอย่างไร (ควรดำเนินชีวิตโดยปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันด้วยการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมตามเพศภาวะของตนเอง) และควรให้เป็นไปในเส้นทางไหน (ควรดำเนินไปในเส้นทางอันประเสริฐคือ มรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นทางสายกลาง) และควรเป็นอยู่อย่างไร (ควรเป็นอยู่อย่างพอเพียงมีความสันโดษ) เพื่อเข้าสู่เป้าหมายตามหลักพุทธธรรมคือ สุคติภูมิและมรรค ผล และนิพพานต่อไป ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องชี้วัดได้ว่า

^{๔๖} พ.ร.อ. (บาริ) ๓/๔๕-๗๗, พ.ร.อ. (ไทย) ๓/๗๑-๑๑๕.

หลักพุทธธรรมนั้นสามารถที่จะควบคุมกาย วาจาและจิตใจของมนุษย์ได้หากทุกคนน้อมเข้ามาสู่ตนด้วยการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง

๒.๓ หลักกฎหมาย

กฎหมายจัดเป็นศาสตร์สมัยใหม่ที่มีผลในเชิงบังคับให้ปฏิบัติมีทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาต อีกทั้งมีบทลงโทษต่อผู้กระทำความผิดกฎหมาย เพราะเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีส่วนในการแก้ปัญหาให้กับสังคม โดยเฉพาะในที่นี้คือปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนตระหนักสิทธิหน้าที่ของตนเองที่มีตามกฎหมาย เนื่องจากว่ากฎหมายนั้น“แม้จะไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดบังคับว่าบุคคลทุกคนต้องรู้กฎหมาย แต่บุคคลจะปฏิเสธว่า ตนไม่รู้กฎหมายไม่ได้ เพราะความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว”^{๔๗} และแม้ว่าจะเป็นเพียงกฎหมายที่มนุษย์สร้าง กฎเกณฑ์ขึ้นมาก็ตาม แต่ก็ยังเป็นกฎที่สามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาของบุคคลในสังคมได้โดยสภาพบังคับตามกฎหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้น กฎหมายจึงเป็นกฎที่มีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์และสังคม ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของคำว่า “กฎหมาย”

สำหรับความหมายของคำว่า “กฎหมาย” นั้นได้มีนักวิชาการทางนิติศาสตร์ได้ให้ความหมายไว้หลากหลายด้วยกัน ซึ่งความหมายที่อธิบายนั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม กฎหมาย โดยมีนัยบ่งบอกว่า “สังคมจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีกฎหมาย” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวเป็นภาษาลาตินว่า “Ubi Societas, Ibi jus” (ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย) ดังที่ได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๒๕^{๔๘} ให้ความหมายของคำว่า “กฎหมาย” ไว้ว่า “กฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้นหรือเกิดจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตามหรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ”

^{๔๗} ตูลญา โรจน์ทั้งคำ, สังคมกับกฎหมาย, (กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๖.

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๓-๔.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์^{๔๕} พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ทรงกล่าวว่า “กฎหมาย” หมายถึง คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองว่าการแผ่นดินต่อราษฎรทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตามแล้วตามธรรมเนียมต้องได้รับโทษ

พระยาอรรถการีย์นิพนธ์^{๔๖} กล่าวว่า กฎหมาย คือ ข้อบังคับของรัฐหรือของประเทศ ซึ่งใช้บังคับความประพฤติของพลเมือง ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามย่อมมีความผิด และย่อมถูกลงโทษ

ศาสตราจารย์หลวงจำรูญเนติศาสตร์^{๔๗} กล่าวว่า กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อห้ามซึ่งมนุษย์ต้องการในความประพฤติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอันมาจากรัฐชาติปิตัย หรือหมู่วมลมนุษย์ มีลักษณะทั่วไปใช้บังคับได้เสมอไปและจำต้องปฏิบัติตาม

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์^{๔๘} กล่าวว่า กฎหมายเป็นคำสั่ง คำบัญชาของผู้มีอำนาจสิทธิขาดสูงสุดในประเทศใดประเทศหนึ่ง การฝูงชนรวบรวมเป็นหมู่ เป็นคณะตั้งเป็นประเทศขึ้นนั้น ย่อมมีผู้เป็นใหญ่ควบคุมบังคับบัญชาเรียกตามศัพท์ว่า รัฐชาติปิตัยมีอำนาจที่จะออกคำสั่งหรือคำสั่งบังคับแก่ผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า ราษฎร และคำสั่งหรือคำบังคับนี้ เรียกว่า “กฎหมาย” เมื่อราษฎรไม่กระทำตามก็ต้องเป็นผิด...

ภูมิชัย สุวรรณดี และคณะ^{๔๙} ได้กล่าวว่า กฎหมาย หมายถึง กฎเกณฑ์ที่กำหนดความประพฤติของบุคคลให้ต้องปฏิบัติตามหรือควรปฏิบัติตาม มิฉะนั้น จะได้รับผลร้ายหรือไม่ได้ผลดีที่เป็นสภาพบังคับโดยเจ้าหน้าที่ในระบบกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป กฎหมาย หมายถึง ข้อระเบียบของรัฐที่กำหนดให้บุคคลต้องปฏิบัติตามคำสั่ง และข้อบังคับของรัฐ ทั้งนี้เพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมหากฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามกฎหมาย

^{๔๕} นัยนา เกิดวิชัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นครปฐม : สำนักพิมพ์นิติเนย์, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๔๖} บุญเพราะ แสงเทียน, กฎหมายอาญา ๑ (ภาคทบัญญัติทั่วไป) แนวประยุกต์, (กรุงเทพฯ : วิทพัฒน์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

^{๔๗} นัยนา เกิดวิชัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย, หน้า ๗.

^{๔๘} พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย คำสอนชั้นปริญญาตรี (พ. ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๒) . คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๒.

^{๔๙} ภูมิชัย สุวรรณดี และคณะ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

๒.๓.๒ ลักษณะของกฎหมาย^{๕๔}

สำหรับลักษณะของกฎหมายจัดได้ว่าเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบทกฎหมายนั้นว่า กฎหมายแต่ละมาตรานั้นเมื่อมีผลบังคับใช้แล้วมีผลอย่างไรต่อบุคคลที่ล่วงละเมิดไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์กติกาทางสังคมที่ยึดถือปฏิบัติกัน ซึ่งมีอยู่ด้วยกันโดยสรุป ๓ ลักษณะ ดังนี้

๒.๓.๒.๑ มีลักษณะเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับ

คำว่า “คำสั่ง” หมายความว่า เป็นคำสั่งที่มาจากรัฐาธิปัตย์ คือ ผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในประเทศในระบอบการปกครองระบบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเพียงผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดผ่านทางองค์กรนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ และที่กล่าวว่าเป็น “ข้อบังคับ” หมายความว่า เป็นข้อบังคับที่เป็นมาตรฐานที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๔ บัญญัติว่า “ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์” ซึ่งเป็นบัญญัติที่กำหนดความประพฤติของมนุษย์ว่าการลักทรัพย์ของผู้อื่นนั้นเป็นความผิดไม่ควรกระทำ เป็นต้น

๒.๓.๒.๒ มีสภาพบังคับและใช้ได้ทั่วไป

คำว่า “สภาพบังคับ” ก็คือ เมื่อกฎหมายประกาศใช้แล้ว ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ถ้าฝ่าฝืนย่อมถูกลงโทษ เช่น สภาพบังคับตามกฎหมายอาญามีโทษทางอาญา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง และรับทรัพย์สิน สภาพบังคับตามกฎหมายแพ่ง พาณิชย์ ได้แก่ การชดเชยค่าเสียหาย หรือสินไหมทดแทน เป็นต้น และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ “ใช้ได้ทั่วไป” หมายความว่า เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายออกมาแล้ว จะมีผลบังคับความประพฤติของบุคคลทั่วไปและบังคับได้ทุกสถานที่

๒.๓.๒.๓ กำหนดความประพฤติของบุคคลไว้ชัดเจน

คำว่า “กำหนดความประพฤติของบุคคล” หมายความว่า กฎหมายจะต้องมีบทบัญญัติกำหนดความประพฤติของบุคคลให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบและใช้บังคับเฉพาะมนุษย์

^{๕๔} ดร.กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจก. จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๔-๒๑๕.

เท่านั้น^{๕๕} โดยคำว่า “ความประพฤติ” ในที่นี้หมายถึง “การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกาย ภายใต้การควบคุมของจิตใจมนุษย์ ซึ่งความประพฤติของมนุษย์ที่จะอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายนั้นต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไข ๒ ประการ คือ (๑) ต้องมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหว (๒) การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวนั้นกระทำภายใต้การควบคุมของจิตใจ”^{๕๖} ตัวอย่างเช่น นายคำอยากให้นายแดงตายจึงใช้ปืนยิงนายแดง โดยรู้ว่าการยิงนายแดงเช่นนี้จะทำให้นายแดงตาย เราเรียกการกระทำนี้ว่า นายคำมีเจตนาฆ่านายแดง การที่นายคำยกปืนยิงนายแดงเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การบังคับของจิตใจ จะเห็นว่ากรณีนี้เป็นการกระทำที่ผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โทษฐานความผิดฆ่าคนตายเพราะเป็นการกระทำโดยเจตนาซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของจิตใจ แต่ถ้าหากการกระทำนั้นกระทำไปโดยไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของจิตใจก็ไม่มี ความผิดฐานฆ่าหรือทำร้ายคน เช่น นายฟ้านอนพักอยู่ในห้องเดียวกับนายเหลือง ระหว่างนอนอยู่นายฟ้าละเมอขึ้นมาทำร้ายนายเหลือง แม้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่เป็นการเคลื่อนไหวนอกเหนือการควบคุมของจิตใจ ฉะนั้นจึงไม่มีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ดังนี้เป็นต้น ดังกล่าวนี้คือความชัดเจนของลักษณะกฎหมาย

๒.๓.๓ เป้าหมายของกฎหมาย

สำหรับเป้าหมายของกฎหมายจัดเป็นเป้าหมายเพื่อควบคุมมนุษย์ให้อยู่ในกรอบศีลธรรม จริยธรรมทางสังคมโดยไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิแต่จะให้นมนุษย์ทุกคนมีความเคารพสิทธิและให้เกียรติซึ่งกันและกันหรือที่เรียกอีกอย่าง เพื่อเอื้อประโยชน์ให้มนุษย์ทุกคนรักษาศีล โดยเฉพาะศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลพื้นฐานระดับสากลของมนุษย์ ดังนั้นเป้าหมายของกฎหมายซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ อย่าง คือ (๑) เป้าหมายเชิงปัจเจก และ(๒) เป้าหมายเชิงสังคม โดยเป้าหมายดังกล่าวนี้จะมีลักษณะที่มุ่งเป้าประสงค์ไปที่การควบคุมมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในกรอบ กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อปฏิบัติเดียวกัน อีกทั้งมีบทลงโทษต่อผู้กระทำผิดกฎหมายเพื่อให้ทราบจำ เช็ดกลัวต่อการทำความผิด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๕๕} ความประพฤติที่กฎหมายกำหนดนั้นต้องเป็นความประพฤติของบุคคลเท่านั้น บุคคลนี้อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ แต่ถ้าหากไม่ใช่บุคคลแล้วกฎหมายจะไม่ไปกำหนดความประพฤติ เช่น กฎหมายจะไม่กำหนดการเคลื่อนไหวของสัตว์ พืช สิ่งของ, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ภูมิชัย สุวรรณดี รัช.มานิตย์ จุมปาและชิตาพร พิศลยบุตร โต้ะวิเศษกุล, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : นิติกรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

^{๕๖} ภูมิชัย สุวรรณดี และคณะ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย, หน้า ๑๘.

๒.๓.๓.๑ เป้าหมายเชิงปัจเจก

จากการศึกษาเป้าหมายของกฎหมายเชิงปัจเจกพบว่า เป็นเพียงกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมของแต่ละบุคคลในแต่ละครอบครัวโดยอ้อมเท่านั้น เพราะการออกกฎหมายมาบังคับใช้กับประชาชนมีเป้าหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อให้มนุษย์ได้เข้าถึงธรรมชาติ จะสังเกตว่าการที่ประชาชนล่วงละเมิดหลักศีลธรรมจึงเป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองครอบครัวสังคม มีการสร้างความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะการล่วงละเมิดหลักพุทธธรรมเป็นเหตุทำให้ล่วงละเมิดศีล เมื่อ“ล่วงละเมิดศีลก็จะนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมาย”^{๕๗}จึงทำให้ครอบครัวและสังคมต้องประสบความเดือดร้อนวุ่นวาย ไร้สันติสุข สันติภาพ ดังนั้น เป้าหมายของกฎหมายที่แท้จริงก็เพื่อช่วยให้มนุษย์เข้าถึงและได้รับประโยชน์จากธรรมหรือกฎธรรมชาติโดยอาศัยกฎที่มนุษย์กำหนด วางกฎเกณฑ์ไว้ที่เรียกว่า “กฎหมาย” เป็นกรอบเพื่อให้สมาชิกในสังคมทุกคนดำเนินสู่เป้าหมายคือ การประพฤติตนอยู่ในธรรมนั่นเอง แต่เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายแล้วกลับพบว่ากฎหมายส่วนใหญ่มีจุดประสงค์หลักเพื่อควบคุมสังคมเท่านั้น ดังนั้น เป้าหมายเชิงปัจเจกจึงเป็นเป้าหมายรองในมุมมองของกฎหมาย

๒.๓.๓.๒ เป้าหมายเชิงสังคม^{๕๘}

เป้าหมายเชิงสังคม ก็คือ เป็นกฎระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับเพื่อควบคุมหรือเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการบริหารปกครองบ้านเมืองซึ่งเป็นการทำหน้าที่ของรัฐหรือกิจการของรัฐโดยมีเครื่องมือคือ “กฎหมาย” ใช้เป็นกฎกติกาของสังคมเพราะการปกครองจะเป็นไปไม่ได้ถ้าไม่มีกฎเกณฑ์กติกา ดังนั้น เรื่องของ “กฎหมายกับการปกครองจึงแยกกันไม่ออกหรือเมื่อมีกฎหมายก็ต้องมีการปกครอง กล่าวคือ ต้องมีกฎเกณฑ์กติกาของสังคมหรือของประเทศชาติที่พลเมืองจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม”^{๕๙}โดยมุ่งประโยชน์เพื่อประชาชนให้ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยดีและมีความสุขซึ่งมีกระบวนการในการใช้กฎหมายในการบังคับเพื่อให้สมาชิกทุกคนอยู่ในกฎระเบียบของสังคมเริ่มตั้งแต่สังคมหน่วยย่อยก็คือครอบครัวจนกระทั่งถึงสถาบันทางสังคมด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ หรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งเมื่อมีกฎหมายมา

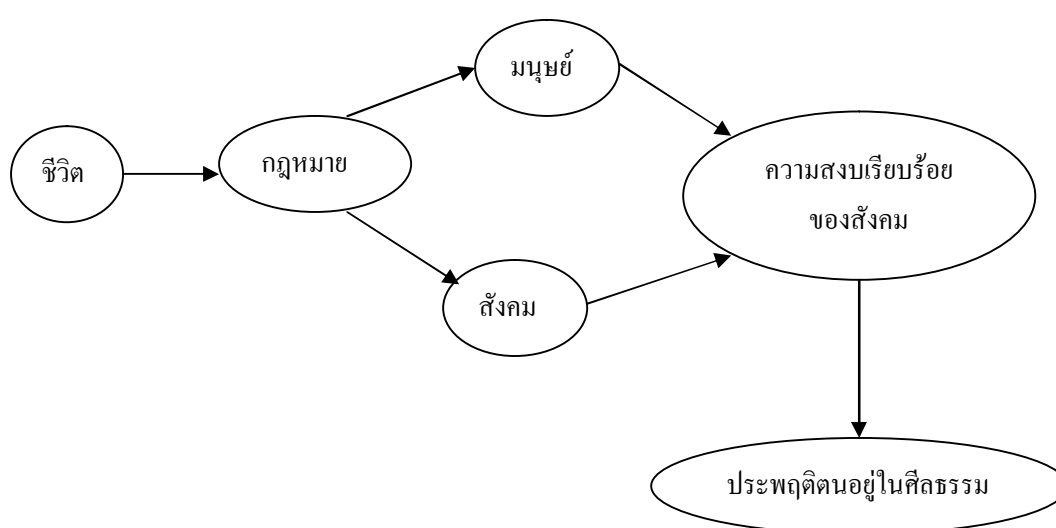
^{๕๗} กิตติ จงพัฒนมงคล, ทางเลือกหลังความตาย, เอกสารพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, หน้า ๑๕.

^{๕๘} เป้าหมายเชิงสังคมจัดได้ว่าเป็นบทบาทหลักของกฎหมายที่เฉยทั้งนี้เพื่อควบคุมสังคม ได้แก้ระเบียบข้อพิพาทในสังคม ทำหน้าที่บันทึกนิติการณ์ จัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ในสังคม และเป็นวิสวกรสังคม, คุรายละเอียดเพิ่มเติมใน ภูมิรัช สุวรรณดี และคณะ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๕๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๓.

รองรับหรือบังคับใช้และประชาชนต่างก็ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดก็จะเอื้อประโยชน์ต่อการบริหารการปกครองบ้านเมืองและประเทศชาติให้ก้าวหน้าต่อไปทั้งทางด้านศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยภาพรวมต่อไป ดังนั้น จึงทำให้เป้าหมายของกฎหมายลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเป้าหมายเพื่อควบคุมสังคมทั้งสังคมโดยตรง

โดยเป้าหมายของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถแสดงให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังแผนภาพข้างล่างนี้

แผนภาพที่ ๒.๓ แผนภาพแสดงเป้าหมายของกฎหมาย

๒.๔ สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในสังคมไทย

จากการที่มนุษย์ได้ปฏิบัติตนเองผิดต่อธรรมชาติทำให้เกิดผลต่อมนุษย์ คือ ทำให้มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันในสังคมด้วยความเบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หรือแม้แต่สามีภรรยาและบุตรของตนเองก็ไม่มีการยกเว้น โดยตั้งข้อสังเกตได้จากสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า สังคมไทยได้มีการกระทำความผิดต่อบุคคลในครอบครัวหลากหลายรูปแบบด้วยกัน และนับวันปัญหานี้จะยิ่งทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างออกไปถึงแม้ปัญหาดังกล่าวจะได้รับการตระหนักอย่างจริงจังมากขึ้นทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในอันที่จะพยายามค้นหาวิธีการป้องกันและแก้ไขแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ชำร่วยสถานการณ์กลับยิ่งเลวร้ายลงกว่าเดิม โดยตั้งข้อสังเกตได้จากสถิติความรุนแรงในครอบครัวทั้งในอดีตก่อนมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและหลังประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว ดังแผนภาพต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ ความรุนแรงในครอบครัว จากรายงานของหนังสือพิมพ์รายวัน ๕ ฉบับ^{๖๐} ตั้งแต่

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๕

ความรุนแรงในครอบครัว	จำนวน(กรณี)			รวม
	ปี ๒๕๔๓	ปี ๒๕๔๔	ปี ๒๕๔๕	
สามีทำร้ายร่างกายภรรยา	๑๓	๒๐	๒๓	๖๐
สามีฆ่าภรรยา	๓๐	๖๐	๕๓	๑๔๓
ความรุนแรงในครอบครัว	จำนวน(กรณี)			รวม
	ปี ๒๕๔๓	ปี ๒๕๔๔	ปี ๒๕๔๕	
สามีมีหญิงอื่น	๘	๓	๘	๒๓
ชายไม่อุปการะเลี้ยงดูบุตร	๓	๔	๑	๘
ภรรยาฆ่าสามี	๑๓	๑๖	๒๔	๕๓
ภรรยาฆ่าตัวตาย	๒	๕	๘	๑๕
แม่ฆ่าลูก	๖	๕	๖	๒๑
พ่อฆ่าลูก	๔	๑๓	๑๐	๒๗
ภรรยาตัดเจ้าโลกสามี	๑	-	๑	๒
อื่น ๆ	-	๖	๒๕	๓๑
รวม	๘๔	๑๔๓	๑๖๓	๓๙๐

ที่มา : ฝ่ายศูนย์ข้อมูลและวิชาการ มูลนิธิเพื่อนหญิง รวบรวมจากหนังสือพิมพ์รายวัน ๕ ฉบับ

(ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด และกรุงเทพธุรกิจ) ปี พ. ศ ๒๕๔๓-๒๕๔๕.

สถิติความรุนแรงในครอบครัว ปี ๒๕๔๘-๒๕๕๒

(๑) ข้อมูลของศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข พบมีผู้ถูกกระทำความรุนแรงที่เข้ารับ
การบริหารบำบัดรักษาและช่วยเหลือจากศูนย์พึ่งได้ ในปี ๒๕๔๘ จำนวน ๑๑,๕๔๒ ราย ปี
๑๕,๘๘๒ ราย และปี ๒๕๕๐ จำนวน ๑๓,๕๑๘ ราย ตามลำดับ

^{๖๐}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ดร. อรสา โฉมวันทะ, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุนแรงในครอบครัว ใน
พื้นที่ ๔ ภาคของประเทศไทย”, รายงานโครงการวิจัย. (กรุงเทพฯ : บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด,
๒๕๕๐), หน้า ๒๒-๒๔.

(๒) ข้อมูลจากศูนย์ประชาบดี กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ มีผู้แจ้งเรื่องและขอรับคำปรึกษาเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรีทางโทรศัพท์ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จำนวน ๓๐๓ ราย ปี ๒๕๕๐ จำนวน ๓๘๕ ราย และตั้งแต่เดือนมกราคม-พฤษภาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๑๔๒ ราย^{๖๑}

(๓) ข้อมูลจากศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง และจากการจัดเก็บสถิติว่าความรุนแรงในครอบครัวของหนังสือพิมพ์ ปี ๒๕๕๑ จากการบริการให้คำปรึกษาของศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง พบผู้เข้ามาปรึกษาปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จำนวน ๕๕๔ ราย ซึ่งประสบปัญหา ๘๑ กรณี (ในผู้ขอรับคำปรึกษา ๑ ราย อาจมีมากกว่า ๑ กรณีปัญหา) โดยให้คำปรึกษาทั้งด้านกฎหมายและสังคมสงเคราะห์ความรุนแรงในครอบครัวมีสภาพปัญหาที่ซับซ้อน ดังนั้นการให้คำปรึกษาจะให้ข้อมูลทั้งด้านกฎหมายและสังคมสงเคราะห์เพื่อฟื้นฟูสภาพจิตใจควบคู่กันไป ส่วนการปรึกษาด้านกฎหมายนั้นใน ๑ ราย อาจฟ้องทั้งคดีอาญา หรือฟ้องแพ่งในหลายคดี ทั้งยา อำนาจปกครองบุตร เป็นต้น และในสภาพปัญหา ๘๑๑ กรณี^{๖๒}

ส่วน ปี ๒๕๕๒ พบว่า มีความรุนแรง ๑,๕๐๐ ราย ๗๐ เปอร์เซนต์ เป็นความรุนแรงในครอบครัว ขณะที่ ๑๐ เปอร์เซนต์ เป็นความรุนแรงทางเพศ ส่วนที่เหลือเป็นการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้ ยังมีสถิติของศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) พบว่า มีความรุนแรงเกิดขึ้นกว่า ๒๐,๐๐๐ ราย ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงในครอบครัว และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี^{๖๓}

จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกระทำความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทุกปี และเชื่อว่าการกระทำความรุนแรงมากกว่าจำนวนที่ปรากฏเพราะยังมีผู้ที่ถูกทำร้ายอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้แจ้งความหรือเข้ารับบริการรักษาพยาบาล เพราะคิดว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัว คนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว คนในครอบครัวเองก็อับอายที่จะเปิดเผยเรื่องของตนเอง จึงทำให้ปัญหาการกระทำความรุนแรงยังคงมีอยู่ต่อไปและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีการทำงานร่วมกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหายอย่างจริงจัง โดยแนวโน้มที่สูงขึ้นนี้ส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นจากบุคคลภายในครอบครัวเป็นหลักใหญ่ กล่าวคือ สามเษกทำร้าย

^{๖๑} เผยแพร่แนวโน้มความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มสูงขึ้นต้นศูนย์แก้ไขฯ ทุกจังหวัด โดยผู้จัดการ, <http://www.thaiitwatch.org/autopagev4/show>.

^{๖๒} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ร้อยตำรวจโทวุฒิชัย เปี้ยแดง, “บทบาทของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหามความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนนำร่องของกรุงเทพมหานคร ๔ ชุมชน”, หน้า ๑๖-๑๘.

^{๖๓} <http://www.thaiitwatch.org/autopagev4/show>. (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕).

ภรรยา ภรรยาทำร้ายสามีหรือไม่บิดามารดาทำร้ายลูกซึ่งเป็นเด็กหรือเยาวชนที่จะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ดังกล่าวมานี้ย่อมมีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้ถูกระทำ หรือบุตรที่ต้องซึมซับพฤติกรรมความรุนแรงจากบิดามารดาทำให้มีผลทางด้านวุฒิภาวะทางปัญญา วุฒิภาวะทางอารมณ์ วุฒิภาวะทางศีลธรรม อีกทั้งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทางด้านสังคมและเศรษฐกิจต่อไปอีกเรื่อย ๆ

๒.๕ ผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

จากสถิติความรุนแรงในหัวข้อ ๒.๔ ถือได้ว่าเป็นดัชนีชี้วัดได้ตัวหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเสื่อมโทรมของสถาบันทางสังคมในสังคมไทยปัจจุบันเพราะผลของความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้น ไม่เพียงแต่ได้ฝากรอยแผลไว้ต่อผู้ที่ถูกระทำที่ไม่อาจลบเลือนไปจากร่างกายหรือความทรงจำได้แล้ว ยังได้ส่งผลกระทบสังคมและเศรษฐกิจอีกด้วย โดยรายละเอียดมีดังนี้

๒.๕.๑ ด้านสุขภาพ^{๖๔} จัดเป็นความรุนแรงในครอบครัวที่มีผลกระทบในระดับปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพร่างกายและจิตใจทั้งผู้ถูกระทำและผู้กระทำความรุนแรง ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่เป็นหน่วยทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ เพราะเด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวในลักษณะดังกล่าวนี้จะมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาต่อไปจนกลายเป็นพฤติกรรมเลียนแบบ และเมื่อเกิดปัญหาภายในครอบครัวขึ้นมาอีกก็มักเลือกจะใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาต่อไป โดยจะส่งผลต่อเป็นลูกโซ่ในการอยู่ร่วมกับคนอื่นอีกในที่ทำงานหรือในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในบ้านเมืองด้วยวิธีการที่รุนแรง ดังปรากฏให้เห็นจากเหตุการณ์การแก้ปัญหของบ้านเมืองและการนำเสนอของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ เป็นต้น จากพฤติกรรมทางด้านร่างกายและจิตใจลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็นว่าไม่เพียงแต่ส่งผลถึงภาพลักษณ์ของตนเองเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงภาพลักษณ์ของสังคมอีกด้วย ซึ่งเป็นผลมาจากความรุนแรงในครอบครัวทางด้านสุขภาพระดับปัจเจกแต่ส่งผลต่อสังคมในวงกว้างนั่นเอง

๒.๕.๒ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นนั้นก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาเด็กจรจัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการเมือง เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวมานั้นนอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวแล้วยังมีผลเชื่อมโยงถึงความไม่มั่นคงของสังคมอีกด้วย สังคมก็จะกลายเป็นสังคมที่ไม่ปลอดภัยโดยเฉพาะเด็กและสตรี นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวมานี้ยังเป็นอุปสรรคในการพัฒนา

^{๖๔} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ดร. โสภา ชูพิกุลชัยและคณะ. “การสร้างเครือข่ายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว”. คณะกรรมการวิจัยและติดตามผล. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, หน้า ๓๖-๓๗.

ศักยภาพของสตรี อีกทั้งบางครอบครัวยังพบว่า “ครอบครัวยังเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจโดยตรง ดังนั้นเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและสิ่งแวดล้อม”^{๖๕} ซึ่งผลกระทบดังกล่าวมานี้มีสาเหตุอยู่หลายอย่างด้วยกัน

๒.๖ สาเหตุความรุนแรงในครอบครัวที่ปรากฏในสังคมไทย

สำหรับสาเหตุของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นในที่นี้สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประเด็น ก็คือ (๑) สาเหตุจากองค์ประกอบภายใน (๒) สาเหตุจากองค์ประกอบภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๖.๑ องค์ประกอบภายใน

องค์ประกอบภายใน ก็คือสภาพจิตฝ่ายร้าย ๓ สิ่ง ที่อยู่เบื้องหลังในการผลักดันพฤติกรรม ๆ ของมนุษย์^{๖๖} ทั้งทางด้านกายกรรม วาจกรรมและมโนกรรมโดยมีมูลเหตุสำคัญจาก “อกุศลมูล” ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งการทำความชั่วที่แสดงออกซึ่งความรุนแรงได้แก่ การกล่าววาจกรรมมีการด่า ตาปแด่ ใช้อาวุธข่มขู่ หรือการใช้ปากคือหอกทิ่มแทงซึ่งกันและกันให้เกิดความเจ็บปวดใจ หรือการแสดงออกทางกายกรรม มีการคบชู้ชู้ชายหรือคบชู้หญิงซึ่งเป็นการประพฤตินอกใจต่อคู่ครองของตนเอง ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งทนรับสภาพไม่ไหวเพราะเป็นการเหยียดหยามน้ำใจกัน เป็นต้น ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า ล้วนมาจากอกุศลมูลทั้งสิ้นซึ่งมีอยู่ ๓ อย่าง คือ ราคะ โทสะและโมหะ โดยมีตัณหา ทิฏฐิ มานะชักใยอยู่เบื้องหลัง ทั้งนี้เพราะขาดโยนิโสมนสิการ ขาดสติสัมปชัญญะ จนทำให้เกิดความดำริผิด (มิจฉาทิฏฐิ) ทำให้ไม่สามารถรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง นำมาซึ่งความโกรธแค้น ตระหนี่ ห่วงสมบัติ หรือความหึงหวงหึงหวาดระแวง ความอิจฉาริษยา หรือต้องล่วงละเมิดกรรมมถ มีการกล่าววาจาเท็จ ส่อเสียด คำขยาบเพ้อเจ้อ หรือทำร้ายร่างกาย ตั้งแต่บอบช้ำจนกระทั่งถึงแก่ชีวิต เป็นต้น และที่สำคัญก็คือ เป็นต้นเหตุให้เกิด

^{๖๕} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ดร. โสภณ ชูพิกุลชัยและคณะ. “การสร้างเครือข่ายเพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว”, หน้า ๓๗.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน*, (กรุงเทพฯ : สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๕๘-๕๙, อ้างใน พูนสุข มาศรีงสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๖.

อคติ ^{๖๗} คือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลงและลำเอียงเพราะความไม่รู้ โดยสาเหตุดังกล่าวมาข้างต้นนี้สามารถแยกประเด็นการวิเคราะห์ได้ดังนี้

(๑) ทางด้านสัญชาตญาณ ตามข้อเท็จจริงทางจิตวิทยามองว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณของการต่อสู้ การฆ่า เช่นเดียวกับสัตว์ทั่ว ๆ ไป ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถที่จะเป็นผู้กระทำความรุนแรงเมื่อเวลาโอกาสที่เหมาะสม^{๖๘} หากปัญหาภายในครอบครัวระหว่างสามีภรรยาได้บังเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ บ่อย ๆ หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้ที่ถูกกระทำอยู่เสมอ ด้วยสัญชาตญาณดังกล่าว ประกอบกับอารมณ์ขุ่นมัวด้วยอำนาจแห่งโทสะมูลจิตที่ถูกกดดันหรือเก็บกด เมื่อความกดดันหรือเก็บกดนั้นถึงที่สุดก็อาจล้นมาทางกายกรรมและวจีกรรมด้วยการตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามเพื่อเป็นการป้องกันตนเอง ทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้นั่นเอง

(๒) ทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยระบบประสาทอัตโนมัติที่มีกลไกกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าวไม่ใช่เกิดจากธรรมชาติของสัญชาตญาณ แต่เป็นเพราะอิทธิพลของฮอร์โมนในกระแสเลือดจะมีสารเคมีที่ซับซ้อนและสนับสนุนให้กลไกเกิดความก้าวร้าว เช่น เทสโตสเตอโรนในเพศชาย ในช่วงจะสุวัยรุ่นจะมีเทสโตสเตอโรนสูงสุด ในช่วงอายุ ๑๘-๒๕ ปี จึงเป็นช่วงที่แสดง ความรุนแรงได้ง่าย สำหรับในเพศหญิงก็มีฮอร์โมนโปรเจสเทอโรนจะทำให้เพศหญิงมีความรู้สึก หงุดหงิดและไม่เป็นมิตรซึ่งจะสังเกตได้จากก่อนมีประจำเดือน เพศหญิงบางคนจะแสดง การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์อย่างเห็นได้ชัด หรือการเจ็บป่วยทางจิต ซึ่งก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการทารุณกรรมและปล่อยปละละเลยเด็ก ซึ่งมีสาเหตุมาจากบิดามารดาที่เป็นผู้กระทำมีภาวะ ความผิดปกติทางจิตที่เรียกว่า psychosis หรือแม้แต่เด็กที่เป็นผู้กระทำผู้อื่นก็มีสาเหตุมาจากความ ผิดปกติทางจิต

ดังนั้นจึงทำให้เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัจจัยทางด้านนี้มีทั้งความผิดปกติของจิตและความ ผิดปกติของฮอร์โมนซึ่งอยู่ในวัยหรือช่วงที่ร่างกายผลิตฮอร์โมนประเภทดังกล่าวค่อนข้างสูง โดย เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอารมณ์รุนแรงได้ง่ายหากขาดการยับยั้งอารมณ์อย่างถูกวิธีเพราะกำลังของสติ อ่อนทำให้กิเลสตัวโทสมูลจิตครอบงำจิตใจได้ง่าย ส่วนความผิดปกติทางจิตทำให้มองเห็นว่าน่าจะ พิจารณาได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ด้วยอำนาจกรรมเก่าจึงทำให้มีภาวะความผิดปกติทางจิตแต่ กำเนิด หรือ (๒) ด้วยอำนาจกรรมใหม่ที่ต้องเกิดมาในครอบครัวที่มีพ่อแม่มีความผิดปกติทางจิต เมื่อพ่อแม่กระทำความรุนแรงหรือทะเลาะตบตีกันบ่อย ๆ เด็กก็จะซึมซับพฤติกรรมความรุนแรง

^{๖๗} อิง.จุฑก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๕. คู่มือละเอียดเพิ่มเติมที่ พูนสุข มาศรีสรรค์, “การจัดการความ รุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๘๖.

^{๖๘} ร้อยตำรวจโทวุฒิชัย เปี้ยแดง, “บทบาทของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงใน ครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนนำร่องของกรุงเทพมหานคร ๔ ชุมชน”, หน้า ๔๔.

ก้าวร้าวผลตามมาคือภาวะผิดปกติทางจิตเช่นเดียวกับผู้ให้กำเนิด เพราะร่างกายและจิตใจนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เอง หากร่างกายบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์แล้วก็จะทำให้จิตใจผิดปกติไปด้วย ในทำนองเดียวกันถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นภายในจิตใจก็จะส่งผลกระทบต่อไปยังร่างกายของบุคคลนั้น ๆ ไปด้วยอย่างแน่นอน ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรายังมีกิเลสอยู่นั่นเองหรือยังต้องวนเวียนอยู่ในวัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก กล่าวคือ กิเลส ได้แก่ ราคะ โทสะ โมหะ กรรม ได้แก่ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และวิบาก ได้แก่ ผลของการกระทำมีการทำร้ายร่างกาย การกล่าววาจาหยาบคาย เป็นต้น

(๑) ทางด้านเพศรส สำหรับปัญหาด้านเพศรสนี้ถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะแต่ละฝ่ายต่างมีความต้องการทางเพศอยู่ในระดับที่ต่างกันทั้งนี้เพราะไม่มีความเสมอภาคทางกามารมณ์ โดยปกติทั่วไปทางด้านชีววิทยานั้น บุรุษเพศจะผลิตสเปิร์มเพศตลอดชีวิตส่วนสตรีเพศเมื่อหมดประจำเดือนแล้วก็เท่ากับว่าร่างกายต้องระงับการผลิตสเปิร์มเพศไปโดยปริยาย ทั้งนี้ถ้าหากตั้งข้อสังเกตก็จะพบว่า ปัญหาการข่มขืนกระทำชำเราส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากบุรุษเพศกระทำต่อสตรีทั้งสิ้น โดยปัญหาด้านเพศรสนั้นส่วนใหญ่ว่าความรุนแรงภายในครอบครัวก็จะเกิดจากผู้ชายเช่นเดียวกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รสนิยมทางเพศไม่ตรงกันฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ ปัญหาข่มขืนภรรยา ปัญหาสามีมีเมียน้อย เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งความรุนแรงในครอบครัว และหากมองให้ลึกซึ้งอีกมุมหนึ่งของปัญหาก็จะพบอีกว่า เบื้องหลังของความต้องการทางเพศคือ “กามราคะ” ทำให้เกิดกามารมณ์ซึ่งเป็นกิเลสตัวหนึ่งที่สำคัญนอกจากชักนำให้เกิดภพชาติแล้วยังมีผลเชื่อมโยงให้เกิดโทสะตามมาเมื่อไม่ได้ดังที่ต้องการ

กล่าวโดยสรุปองค์ประกอบภายในก็คือ “กิเลส” โดยมี “ตัณหา ทิฏฐิ มานะ”^{๖๕} หนุนหลัง ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ตัณหา ทิฏฐิ มานะซึ่งเป็นกิเลสเครื่องเน่นซ้ำที่เป็นตัวก่อปัญหาความยุ่งยาก เค็ดรื้อน เพ่งขยายทุกข์ ทำให้มนุษย์เกิดมิจฉาทิฏฐิคือ ความคิดเห็นหรือความเข้าใจในทางผิด ๆ และตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่าง ๆ อาทิ อารมณ์ชักนำให้ใคร่ ใหลรัก ใหลอยากได้ ได้แก่ ราคะ โภคะ อิจฉาริยา (อยากได้) โทสะ (โกรธ) โมหะ (หลงผิด)”^{๖๖}ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ

^{๖๕} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน แม่ชีวงเพชร คงจันทร์. “การแก้ปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๕-๔๓.

^{๖๖} พูนสุข มาศรีงสรรค์. “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๘๖.

ร่างกายจิตใจหรือวิถีทางอารมณ์ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องของสัญชาตญาณและฮอร์โมน โดยธรรมชาติของมนุษย์ระหว่างเพศหญิงและเพศชายจึงเป็นสาเหตุหนึ่งอันเป็นที่มาแห่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมเพราะไม่เข้าใจเรื่องอารมณ์ที่เกิดขึ้นภายในตนเอง (โมหะ) และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวหรือเรียกอีกอย่างว่า “ขาดการตระหนักรู้ คือ ความมีสติสำนึกตระหนักรู้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวรวมทั้งตระหนักรู้ในสภาพความทุกข์ของหมู่สัตว์ในสังคมและโลก ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมทางสังคม”^{๑๑} มีความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

๒.๖.๒ องค์ประกอบภายนอก

องค์ประกอบภายนอก ก็คือ บริบททางสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งระบบโครงสร้างของสังคมในที่นี้ ได้แก่ (๑) เหตุปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา และ(๒) เหตุปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๖.๒.๑ เหตุปัจจัยทางด้านสังคม

อรนงค์ อินทรจิตร ได้สรุปสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่ศูนย์ฮอทไลน์^{๑๒} พบอยู่เสมอ ได้แก่

(๑) การขาดความพร้อมในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล การที่คนคนหนึ่งไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเข้าใจ ความเมตตา และเอื้ออาทรต่อกันในสมาชิกของครอบครัวหรือการที่คนคนหนึ่งเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่ชอบแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงต่อกันทั้งทางร่างกาย วาจาและทัศนคติที่มีต่อเพศตรงข้ามในทางลบ ก็เป็นความรุนแรงที่ซ่อนเร้น ทำให้เกิดการกดขี่เอาพฤติกรรม การกระทำ การใช้วาจาและความคิดที่นำไปสู่การเบียดเบียนและการเอาเปรียบทางเพศ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมที่อยู่รอบตัวเพราะการได้เห็นแบบอย่างหรือประสบการณ์ตรงอันเกิดจากการเห็นตัวอย่างความก้าวร้าว ความรุนแรงจากผู้ใหญ่ เช่น เด็กที่ถูกเลี้ยงดูในครอบครัวที่มีการลงโทษอย่างรุนแรง มีความก้าวร้าวเห็นปิตามารดาทะเลาะทู่ตีกัน เมื่อเติบโตขึ้นมาก็จะใช้วิธีความรุนแรงในการเลี้ยงดูลูกและการปฏิบัติต่อผู้อื่น และก็จะมีความโน้มที่จะส่งผ่านไปยังลูกหลาน

(๒) ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาทางศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายเป็นผู้นำเป็นผู้สร้าง

^{๑๑} Christopher S. Queen(ed.), **Engaged Buddhism in the West**, (Boston: Wisdom

Publication, 2000), p. 6-7.

^{๑๒} ออรนงค์ อินทรจิตรและคณะ, **ผู้หญิงและเด็ก เหยื่อความรุนแรงในครอบครัว**, (กรุงเทพฯ : ปกเกล้าการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖-๑๑.

กฎระเบียบ ควบคุมข้อบังคับทางสังคม ผู้ชายเป็นผู้สร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ ผู้ชายจึงมีอำนาจต่อรอง มีสิทธิมากกว่าผู้หญิง และได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของ เป็นผู้ครอบครองผู้หญิง เป็นต้น

(๓) สังคมและสิ่งแวดล้อมในสังคมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความรุนแรง เช่น การยอมรับว่าการที่สามี ภรรยา ทะเลาะวิวาทต่อกันเป็นเรื่องธรรมดา ระหว่างสามีภรรยา คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ตลอดจน “สื่อ” ต่าง ๆ ที่นำภาพและพฤติกรรมความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ มานำเสนอ จนกลายเป็นเรื่องธรรมดา หรือเป็นความเคยชินที่จะเห็นความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันทั่วไป หรือเมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว ในชุมชนไม่ได้มีการประณาม ผู้กระทำความรุนแรงให้เกิดความอับอายและหลบจำ แต่คนที่ถูกระทำกลับต้องเป็นผู้เผชิญกับความอับอาย เหยะเหย และเสียหาย ฯลฯ

(๔) ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและไม่ตระหนักถึงคำว่า สิทธิส่วนบุคคล สิทธิสตรี ตลอดจนสิทธิเด็ก เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจก็ไม่สามารถลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของตนเองได้ และไม่สามารถจะปกป้องสิทธิเด็กได้เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล สิทธิสตรี และสิทธิเด็กกันเรื่อยมา

(๕) กฎหมายและข้อบังคับทางสังคม ไม่เอื้ออำนวยในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางเพศอย่างรุนแรงเฉียบพลัน ทั้งระเบียบว่าด้วยการคุกทำร้ายโดยคนใกล้ชิดยังมีช่องโหว่ ทำให้เห็นว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่ใช่ปัญหาของคนในสังคมโดยรวม ผู้หญิงที่ถูกสามีหรือคู่รักทำร้ายร่างกาย หรือภรรยาที่ถูกสามีข่มขืนกลับกลายเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว ทำให้เสมือนเป็นการส่งเสริมให้ความรุนแรงดำเนินต่อไป

จากการกล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบภายนอกนั้นเมื่อกล่าวโดยภาพรวมแล้วก็คือ การขาดวุฒิภาวะทางศีลธรรมเพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ศีลธรรมทางสังคม ดังที่สุลักษณ์ ศิวรักษ์ กล่าวไว้ว่า การอธิบายความหมายและขอบเขตของศีลห้าอย่างที่ชาวพุทธส่วนใหญ่เข้าใจอยู่เดิมนั้น ยังไม่ครอบคลุมสภาพปัญหาของสังคมปัจจุบัน แท้จริงแล้วศีลห้าเป็นหลักปฏิบัติสำหรับฆราวาสชาวพุทธให้มีส่วนร่วมในการช่วยกันลดปัญหาของสังคมปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องอธิบายขยายความหมายของศีลห้าในแต่ละข้อให้ครอบคลุมกับสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน^{๓๓} ซึ่งคำกล่าวนี้เป็นเครื่องชี้ให้ชัดทีเดียวว่า สังคมขาดความเข้าใจทางด้านศีลธรรมโดยเฉพาะศีลห้าจึงเป็นที่มาของปัญหาความรุนแรง ดังที่ ดร.พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร ได้กล่าวไว้ว่า ศีลห้าจึงจำเป็นที่จะต้องตีความใหม่เพื่อให้ทันกับความซับซ้อนของปัญหาเพราะการตีความศีลห้าแบบเดิมเน้นความหมายในเชิงลบคือมองว่าการรักษาศีล ๕ คือ

^{๓๓} อ้างใน Kenneth Kraft, ed., Inner Peace, World : Essays on Buddhism and Non-violence

การงดเว้นไม่ให้เบียดเบียนคนอื่นอย่างเดียวยังทำให้ละเลยความหมายของศีล ๕ ในเชิงบวก คือ ความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมหรือขัดขวางไม่ให้บุคคลอื่นละเมิดศีลธรรม^{๓๔} โดยท่านยังมองอีกว่า หลักศีล ๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ค่อนข้างจะมีความยืดหยุ่นและมีความหมายกว้างกว่าการตีความของพระอรรถกถาจารย์ โดยเฉพาะถ้ามองในแง่ของการสร้างจิตสำนึกหรือความรู้แบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา ถือว่าเป็นจิตสำนึกที่ตระหนักรู้และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย”ซึ่งท่านมองว่าพุทธพจน์นี้ค่อนข้างจะสอดคล้องกับการตีความศีล ๕ แนวใหม่ของพระดิช นัท ฮันท์ และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสากลและจิตสำนึกที่หวังประโยชน์เพื่อผู้อื่นขององค์ทะเลโด ลามะด้วย^{๓๕}

๒.๖.๒.๒ เหตุปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

สำหรับปัญหาด้านเศรษฐกิจนี้ถือว่าสำคัญไม่น้อยไปกว่าปัจจัยจากปัญหาดังกล่าวข้างต้นโดยเฉพาะเรื่อง “การเงิน” ถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ได้มาซึ่งปัจจัย ๔ และวัตถุที่อำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ภายในครอบครัว จะสังเกตเห็นได้ในชีวิตจริงของครอบครัวบางครอบครัวจะเห็นว่า บางกรณีบางครอบครัวความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะรายรับไม่พอกับรายจ่าย จึงเป็นเหตุทำให้ผู้นำครอบครัวเกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ โดยระบายอารมณ์ออกมาด้วยการด่า ทوبيตี หรือชวนทะเลาะกรรยาและบุตรของตนเอง ซึ่งประเด็นปัญหานี้ อาจเกิดได้จากปัจจัยภายนอก คือ ปัญหาเศรษฐกิจตกสะเก็ด ปัญหาตกงาน ส่วนปัจจัยภายใน คือ ผู้นำครอบครัวไม่มีความขยันในการแสวงหาทรัพย์เพื่อให้เพียงพอต่อครอบครัว หรือขาดความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวนำเงินไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น เที่ยวผู้หญิง เล่นการพนัน เที่ยวกลางคืนหรือคบคนชั่วเป็นมิตร ดังกล่าวมานี้ล้วนนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว

^{๓๔} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมการตีความศีลห้าแบบใหม่ใน พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร,ดร. “เอกสารประกอบการเรียนวิชาสัมมนาพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม”, (กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), (อัคราณา).

^{๓๕} พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร,ดร. “เอกสารประกอบการเรียนวิชาสัมมนาพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม”.

๒.๗ วิธีแก้ปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวในสังคมไทย

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากสถิติและสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นและได้ส่งผลกระทบต่อหน่วยอื่น ๆ ของสังคม เป็นเหตุให้ปัจจุบันสังคมไทยจึงได้มีความตื่นตัวต่อปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวนี้มากขึ้น กล่าวคือ มีการทำงานเรื่องความรุนแรงต่อสตรี ความรุนแรงในครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงใกล้เคียงกับสังคมโลก เนื่องด้วยการปะทุของสถานการณ์ทางการเมือง สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย การตระหนักต่ออุบัติเหตุต่อการกระทำคามรุนแรงต่อผู้หญิงเอง รวมทั้งอิทธิพลแนวคิดของสังคมโลก^{๓๖} โดยเฉพาะในส่วนสถาบันครอบครัวแล้วพบว่า รัฐได้เข้ามากำหนดความสัมพันธ์ในครอบครัวเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมากขึ้นถึงแม้ว่าเป็นปัญหาคภายในครอบครัวแต่เพราะปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสังคม^{๓๗} ด้วยเหตุนี้รัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามกฎหมายซึ่งแต่เดิมนั้นเราจะเห็นว่า รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงเพราะไม่ต้องการเข้าไปกำหนดหรือสั่งการใด ๆ แต่เป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปอีกทั้งมีแนวคิดว่าการทำร้ายภริยาที่เกิดขึ้นในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัวและปัญหาคส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เป็นปัญหาคของส่วนรวมซึ่งมีรากฐานมาจากโครงสร้างพื้นฐานของสังคมและเศรษฐกิจ^{๓๘} ด้วยความตระหนักต่อปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นเหตุให้รัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการปรับร่างกฎหมายครอบครัวเรื่อยมาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาคครอบครัว สังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงได้มีการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมาบังคับใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๗.๑ การนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ มาบังคับใช้

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาคความรุนแรงนี้เป็นปัญหาคที่สำคัญและได้เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และนับวันปัญหาคนี้จะยิ่งทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างออกไป ถึงแม้ว่าปัญหาคนี้จะได้รับการตระหนักอย่างจริงจังมากขึ้นทั้งหน่วยงานภาครัฐและ

^{๓๖} พิมพัลล์ บุญมงคล และคณะ, “ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาคความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก”, รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

^{๓๗} สุวรรณา จารุทัศน์ย์, “มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองและป้องกันหญิงที่ถูกสามีทำร้าย : ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

^{๓๘} J. Phhi, *Private Vriate Violence and Public Policy : The Needs of Battered Women and the Response of the Public Service*, (London : Routledge and Kegan Paul, 1986), p. 192.

เอกชน^{๗๕} ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ โดยกฎหมายฉบับนี้ในที่นี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษา ๓ ประเด็น คือ (๑) มาตรการพิเศษสำหรับคุ้มครองและป้องกันความรุนแรงในครอบครัว และ (๒) สิทธิที่ได้รับจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว (๓) อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๗.๑.๑ มาตรการพิเศษสำหรับคุ้มครองและป้องกันความรุนแรงในครอบครัว

สำหรับมาตรการพิเศษจัดเป็นมาตรการที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการที่รัฐให้ความคุ้มครองและป้องกันความรุนแรงในครอบครัวต่อบุคคลผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ มาตราด้วยกัน โดยในแต่ละมาตราจะอธิบายให้เห็นว่ามีลักษณะที่เป็นมาตรการพิเศษคุ้มครองและป้องกันความรุนแรงได้อย่างไร ดังนี้

(ก) มาตรา ๔ กำหนดให้ความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ ทั้งที่การกระทำความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งโดยปกติไม่อาจยอมความกันได้ นอกจากนี้หากการกระทำความผิดเดียวกันนั้นเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕๕ ด้วย ก็ให้เป็นความผิดอันยอมความได้ ทั้งที่หากเป็นการทำร้ายระหว่างบุคคลทั่วไปแล้ว จะไม่อาจยอมความได้เพราะเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน

สำหรับมาตรานี้จัดได้ว่ามีลักษณะของการกระทำเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว แต่เงื่อนไขมีอยู่ว่าปัญหาและข้อจำกัดของการกระทำผิดนั้นต้องเป็นการกระทำผิดที่ไม่ร้ายแรง หมายความว่า จะต้องไม่เป็นการทำร้ายร่างกายจนถึงขนาดได้รับอันตรายสาหัส^{๗๖} ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๕๗ หรือทุบตีทำร้ายติดต่อกันมาเป็นเวลานานก็ไม่อาจพ้นมาตรานี้ได้^{๗๗} ดังนั้น มาตรา ๔ นี้จึงได้กำหนดให้เป็นความผิดฐานกระทำ

^{๗๕} กุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์. “ผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชากฎหมายอาญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^{๗๖} อันตรายสาหัส คือ (๑) ตาบอด หูหนวก ลิ่นขาด หรือเสียอวัยวะประสาท (๒) เสียอวัยวะสืบพันธุ์หรือความสามารถสืบพันธุ์ (๓) เสียแขนขา มือ เท้า นิ้วหรืออวัยวะอื่นใด (๔) หน้าที่เสียโฉมอย่างคิดตัว (๕) แท้งลูก (๖) จิตพิการอย่างคิดตัว.

^{๗๗} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุวรรณ จารุทัศน์. “มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองและป้องกันหญิงที่ถูกสามีทำร้าย : ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ”, หน้า ๘๗-๘๘.

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ เว้นแต่ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง เป็นความผิดกรรมเดียวกับความผิดตามกฎหมายอื่น ให้ดำเนินคดีความผิดตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง ต่อศาลรวมไปกับความผิดตามกฎหมายอื่นนั้น เว้นแต่ความผิดตามกฎหมายอื่นนั้นมีอัตราโทษสูงกว่าให้ดำเนินคดีต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาความผิดตามกฎหมายอื่นนั้น โดยให้นำบทบัญญัติทั้งหลายแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งแสดงให้เห็นชัดถึงความพยายามที่จะให้ความคุ้มครองป้องกัน และให้โอกาสแก้ไขเยียวยา บำบัด พื้นฟูบุคคลในครอบครัว

(ข) มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒ บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลมีอำนาจใช้วิธีการชั่วคราวทางแพ่งในการออกคำสั่งเพื่อป้องกันและคุ้มครองชั่วคราวบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งที่คดีเหล่านี้มีลักษณะเป็นคดีอาญา แต่การกำหนดมาตรการเช่นนี้เพื่อเป็นการป้องกันและบรรเทาปัญหาและสามารถเข้าไปให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างทันทีและมีประสิทธิภาพ โดยจะสังเกตว่า เป็นมาตรการที่ช่วยด้วยการตรวจรักษาจากแพทย์ บำบัดเยียวยาทั้งผู้กระทำและผู้ถูกระทำความรุนแรง และให้ความปลอดภัย ดังนั้น จัดได้ว่าเป็นมาตรการที่มุ่งคุ้มครองสังคมเพื่อป้องกันผู้ที่มีสภาพเป็นอันตรายต่อสังคมกลับเข้ามากระทำความผิดซ้ำอีกเพื่อป้องกันหรือก่อความวุ่นวายให้กับผู้ถูกระทำและบุคคลใกล้ชิดในครอบครัวอย่างเห็นได้ชัดทีเดียว

(ค) มาตรา ๕ กำหนดหน้าที่ในการแจ้งเหตุแก่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือผู้ที่พบเห็นการกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยมีบทบัญญัติเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้แจ้งเหตุที่กระทำการโดยสุจริต ไม่ให้ต้องรับผิดทางอาญาในการกระทำความผิดกล่าว ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการรับทราบข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว ซึ่งจัดเป็นมาตราหนึ่งที่ต้องการให้บุคคลที่พบเห็นได้มีส่วนในการช่วยเหลือคุ้มครอง ป้องกันอันตรายอันเกิดจากความรุนแรงจากผู้อื่นในสังคมเดียวกัน

(ง) มาตรา ๖ ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าไปในสถานของผู้กระทำผิดโดยไม่ต้องมีหมายค้นหรือหมายจับ เพื่อความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงในครอบครัว จัดเป็นมาตราที่มีนัยเชิงบังคับให้ถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครอง ป้องกันเหยื่อที่ถูกทำร้ายจากความรุนแรงในครอบครัวอีกชั้นหนึ่ง

(จ) มาตรา ๘ กำหนดวิธีการสอบสวนแบบพิเศษ โดยอนุโลมเอาวิธีการสอบสวนและสืบพยานที่ใช้กับกรณีของเด็กมาใช้ในกรณีนี้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในทางจิตวิทยาแก่ผู้เคราะห์ร้ายนั่นเอง ด้วยการให้จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ผู้ถูกระทำร้องขอร่วมอยู่ด้วยในขณะสอบปากคำเพื่อให้คำปรึกษา

(ณ) มาตรา ๕ ห้ามการลงพิมพ์เรื่องราว ข้อความหรือรูปภาพของบุคคลในครอบครัวที่เกี่ยวข้องในคดี เพื่อประโยชน์ในการชำระไว้ซึ่งความเป็นส่วนตัวในชีวิตครอบครัวและความสัมพันธ์อันดีของบุคคลในครอบครัวต่อไป จัดเป็นการคุ้มครองสิทธิของความเป็นส่วนตัวชื่อเสียงของเชื้อ

(ข) มาตรา ๑๔ และมาตรา ๑๕ บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลมีหน้าที่หลักในการพยายามไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมยอมความกันให้มากที่สุด โดยยึดหลักการชำระไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๔๒}

ดังนั้น มาตรการพิเศษนี้จะสังเกตได้ว่าเป็นมาตรการที่มีความพยายามอย่างยิ่งเพื่อที่จะให้กฎหมายมีประสิทธิภาพในการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับครอบครัว โดยจะให้ความช่วยเหลือแบบพิเศษแก่ผู้ถูกระทำด้วยการให้ความคุ้มครอง ป้องกัน จากชุมชน สื่อหน่วยงานของรัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนในการช่วยเหลือผู้ที่ต้องตกเป็นเหยื่อที่ต้องถูกระทำด้วยความรุนแรงจากสามีซึ่งมิใช่อาชญากรรมอย่างแท้จริงที่จะส่งผลให้ผู้กระทำผิดต้องตกอยู่ในสภาพอาชญากรรมของสังคม

๒.๗.๑.๒ สิทธิที่ได้รับจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

สิทธิของผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในการคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวในขั้นตอนต่างๆ ไว้ ซึ่งทำให้ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีสิทธิต่างๆ^{๔๓} ดังนี้

(๑) สิทธิในการได้รับบริการตรวจรักษาและให้คำปรึกษา ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีสิทธิขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้ตนได้เข้ารับการตรวจรักษาจากแพทย์และขอรับคำปรึกษาแนะนำจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งที่พักที่เหมาะสมและปลอดภัย เช่น มาตรา ๑๐ เป็นต้น

(๒) สิทธิในการร้องทุกข์ดำเนินคดีเพื่อดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัว ในกรณีที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวประสงค์จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดให้ร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ถ้าวินิจฉัยในวิสัยหรือมี

^{๔๒} มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, ผลสะท้อนของกฎหมายใหม่ต่อความมั่นคงในสถาบันครอบครัว. บทความวิชาการเสนอต่อคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๐, หน้า ๒๑-๓๐.

^{๔๓} สิทธิและสวัสดิการสำหรับบุคคลที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว, <http://mx.kkpho.go.thoscc>, (๕ ตุลาคม ๒๕๕๕).

โอกาสที่จะร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง ให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อร้องทุกข์แทน โดยต้องแจ้งหรือร้องทุกข์ภายใน ๓ เดือน มิเช่นนั้นคดีเป็นอันขาดอายุความ

(๓) สิทธิในการร้องขอรับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

(๔) สิทธิในการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ในกรณีที่ผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความประสงค์จะดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด ต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนภายใน ๓ เดือน

(๕) หรือบุคคลที่ตนร้องขอร่วมอยู่ด้วยในการสอบปากคำเพื่อให้คำปรึกษาสิทธิในการมีจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์

(๖) สิทธิในการขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในการออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้นเป็นการชั่วคราวให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว กระทำการหรือละเว้นกระทำการ ได้แก่ (๑) เข้ารับตรวจการรักษาจากแพทย์ (๒) ชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ต่อผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวตามสมควรแก่ฐานะสำหรับเงินหรือทรัพย์สินใด ๆ ที่ผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวสูญเสียไป จากผลของการกระทำความรุนแรงในครอบครัวซึ่งรวมทั้งรายได้ที่สูญเสียไป ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่ และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น (๓) ห้ามผู้กระทำความรุนแรงเข้าไปในที่พำนักของครอบครัวหรือเข้าใกล้ตัวบุคคลใดในครอบครัว (๔) กำหนดวิธีการดูแลบุตร ทั้งนี้ ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๓,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๗) สิทธิในการขอมความ ในคดีความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวในกรณีที่สามารถตกลงกันได้ โดยที่การพิจารณาคดีความรุนแรงในครอบครัวจะต้องคำนึงถึงความสงบสุข และการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ กฎหมายจึงกำหนดให้ความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันอันยอมความได้ แต่อย่างก็ตามก็ไม่ลบเลือนความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น เว้นแต่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕๕ ซึ่งเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจผู้อื่นแต่ไม่ถึงกับเป็นอันตรายสาหัส จึงจะให้เป็นความผิดอันยอมความได้ด้วย

ในการนี้ กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยอมรับความไว้ว่า ไม่ว่าการพิจารณาคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะได้ดำเนินการไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ยอมความกัน โดยมุ่งถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ ทั้งนี้ โดยให้ความคำนึงถึงหลักการอันประกอบด้วยคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกระทำความรุนแรง การสงวน และคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะเป็นศูนย์รวมของชายหญิงที่

สมัครใจเข้ามาอยู่กินกันสามีกิริยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ ก็ให้การหย่าเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแล ให้การศึกษาแก่สมาชิกที่เป็นผู้เยาว์และมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภริยาและบุคคลในครอบครัวให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองกับบุตร

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการขอมความในคดีของการกระทำความรุนแรงในครอบครัว พนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลอาจตั้งผู้ประนีประนอม ประกอบด้วยบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความหรือบุคคลซึ่งเห็นสมควรเพื่อให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ขอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ขอมความกัน ในกรณีที่การไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ บุคคลดังกล่าวจะจัดให้มีการทำสัญญาขอมความขึ้น เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลเห็นว่าสัญญาขอมความไม่ฝ่าฝืนตามกฎหมายและความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้ดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญาขอมความนั้น

(๘) สิทธิได้รับความคุ้มครองมิให้ผู้ใดลงพิมพ์โฆษณา หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนด้วยวิธีใด ๆ ซึ่งภาพ เรื่องราว หรือข้อมูลใด ๆ อันน่าจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว หรือผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว

(๙) สิทธิในการยื่นอุทธรณ์คำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล ให้ทบทวนคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ทั้งหมด หรือแต่บางส่วน โดยผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล สามารถยื่นอุทธรณ์คำสั่งเป็นหนังสือขอให้ศาลทบทวนคำสั่งได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ทราบคำสั่ง

ดังกล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้จะเห็นว่า เป็นการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสถาบันครอบครัวที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิของบุคคลในครอบครัวซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ อย่าง คือ (๑) สิทธิของบุคคลในชีวิตและร่างกาย ได้แก่ สิทธิในการมีจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ให้การช่วยเหลือ สิทธิในการได้รับบริการตรวจรักษาและให้คำปรึกษา (๒) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและป้องกันตามกฎหมาย ได้แก่ สิทธิได้รับความคุ้มครองมิให้ผู้ใดลงพิมพ์โฆษณาหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน สิทธิในการยื่นอุทธรณ์คำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล สิทธิในการขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในการออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น สิทธิในการร้องขอรับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ซึ่งเป็น “สิทธิของประชาชนที่จะได้รับความช่วยเหลือ คุ้มครอง ป้องกัน และรักษาเยี่ยงยา ในฐานะของมนุษย์ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายและ

สังคมเดียวกันเพราะทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน”^{๘๔} ดังนั้น เมื่อสมาชิกในครอบครัวถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวทุกคนจึงมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันหรือเรียกอีกอย่างว่า “ความเสมอภาคทางกฎหมาย” คือ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเหมือนกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

๒.๗.๑.๓ อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล

อำนาจหน้าที่พระราชบัญญัติฉบับนี้^{๘๕} ได้ให้อำนาจเกี่ยวกับพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาล ซึ่งมีอยู่ ๕ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๖ และ มาตรา ๑๐ เป็นต้น โดยรายละเอียดมีดังนี้

(๑) มาตรา ๖ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับแจ้งเหตุความรุนแรงในครอบครัว มีอำนาจเข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่เกิดเหตุ เพื่อดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ต้องขออนุญาตจากศาล เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ต้องการให้รัฐเข้าไปคุ้มครองช่วยเหลือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวในทันทีทันใดและต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน ในที่นี้ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจจัดให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการตรวจรักษาจากแพทย์ ขอรับคำปรึกษาแนะนำจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และจัดให้ผู้ถูกกระทำร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยไม่เป็นการบังคับให้ผู้กระทำต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดต่อส่วนตัว จึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหายที่จะรักษาประโยชน์ของตน

(๒) มาตรา ๑๐ ในชั้นสอบสวน พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีฐานะเทียบได้ไม่ต่ำกว่าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรี มีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่บุคคลผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นการชั่วคราวระหว่างสอบสวน เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวแล้ว ก็ให้เสนอมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ต่อศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่วันออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลใช้ดุลยพินิจว่าคำสั่งดังกล่าวเหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือไม่ แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคำสั่งดังกล่าวไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง หรือมีข้อเท็จจริง หรือพหุติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ศาลต้องทำการไต่สวนและมีคำสั่งโดยทันที นอกจากนี้หากศาลพิจารณาแล้วเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนคำสั่งดังกล่าว หรือออกคำสั่งใด ๆ รวมทั้งกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมก็ได้

^{๘๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอุ้น), “พระพุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน : แนวคิดหลักการและวิธีการปฏิบัติ”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒.

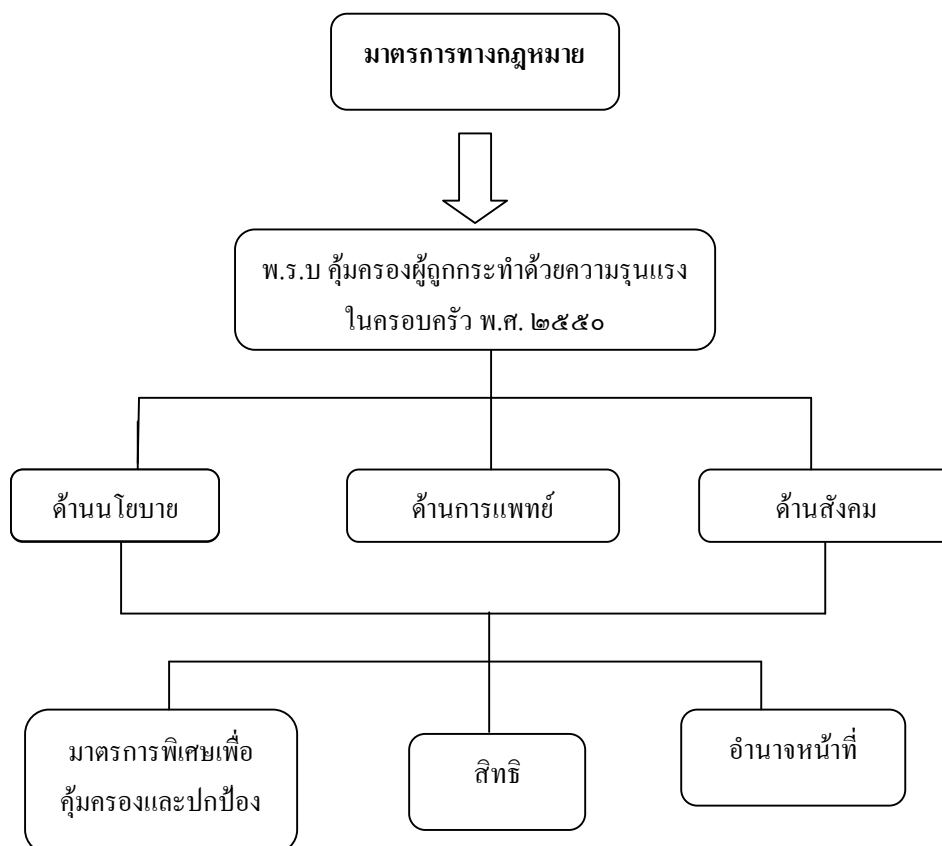
(๓) มาตรา ๑๑ ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์แก่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นการชั่วคราวได้ ได้ทำที่จำเป็นและสมควร เช่น การออกคำสั่งห้ามผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้าไปในที่พำนักของครอบครัว หรือเข้าใกล้ตัวบุคคลใดในครอบครัว เป็นต้น

(๔) มาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง เมื่อศาลพิจารณาคำพิพากษาว่าการกระทำของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิด ให้ศาลมีอำนาจสั่งในเรื่องวิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติดูแลผู้กระทำความผิดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนแทนการลงโทษจำคุกหรือปรับแก่ผู้กระทำความผิดก็ได้ ซึ่งปัจจุบันได้มีระเบียบอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาดำเนินการแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวแทนการลงโทษ และเงื่อนไขการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ คือการถอนฟ้อง พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกาศใช้แล้ว ซึ่งระเบียบดังกล่าวใช้ในความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงความผิดในข้อหาอื่น

(๕) มาตรา ๑๒ วรรคสอง ในกรณีที่มีการดำเนินคดี และต่อมามีการขอมความ ถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องในความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายกำหนดให้ต้องจัดทำเป็นบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อน โดยศาลจะต้องกำหนดวิธีการต่าง ๆ เช่น กำหนดให้ใช้วิธีการบำบัดฟื้นฟู คุ้มครองประพฤติดูแลผู้กระทำความผิด หรือให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือสั่งให้ทำทัณฑ์บนไว้ ตามวิธีการและระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากมีการปฏิบัติตามเงื่อนไขในบันทึกข้อตกลงครบถ้วนแล้ว หากผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวไม่ปฏิบัติตามก็ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นดำเนินการต่อไปได้

จากข้อความข้างต้นนี้ทำให้มองเห็นได้ถึงลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีความรุนแรงในครอบครัว เพราะการกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษจากการพิจารณาพิพากษาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้วางหลักให้ศาลที่มีอำนาจในการพิพากษาคดีคือ ศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ยกเว้นความผิดร้ายแรงตามประมวลกฎหมายอาญา) อีกประการหนึ่ง การให้อำนาจของศาลที่จะสั่งให้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้รับการฟื้นฟู บำบัดรักษา หรือคุ้มครองประพฤติดูแล ทัณฑ์บน หรือชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์หรือสามารถเข้าไปยังเคหสถานได้โดยไม่ต้องได้รับหมายค้นจากศาล

ดังนั้นจึงทำให้เป็นที่น่าสังเกตว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนี้มีลักษณะสอดคล้องเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงสัมพันธ์กับพระดำรัสของพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาเป็นอย่างมากเพราะพระองค์ได้ทรงประทานพระดำริถึงการแก้ปัญหาและยุติความรุนแรงในครอบครัวไว้ถึง ๔ ประการด้วยกัน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ด้วยแผนภาพของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่สอดคล้องกับพระดำรัสได้ดังแผนภาพข้างล่างนี้ ดังนี้

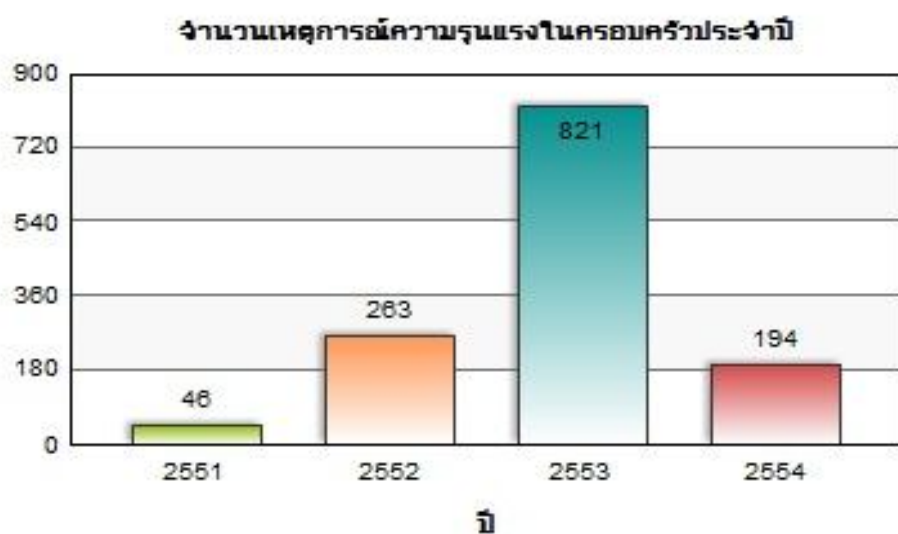
แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงแผนภาพการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ มาบังคับใช้

จากแผนภาพข้างต้นนี้ จะเห็นว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้สอดคล้องกับพระดำรัสของพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาที่ทรงประทานการแก้ปัญหาและยุติความรุนแรงในครอบครัว ๔ ประการแก่ทีมสหวิชาชีพ คือ (๑) มาตรการด้านกฎหมาย ดังที่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ โดยมีการสร้างระบบและกระบวนการรองรับให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน (๒) มาตรการด้านนโยบาย ได้มีการร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน เช่น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานด้านการแพทย์

และสาธารณสุข หน่วยงานการปกครอง และหน่วยงานด้านการสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม (๓) มาตรการทางการแพทย์ สาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ โดยให้ดำเนินการควบคู่กับ มาตรการอื่น ๆ ด้วย โดยเน้นด้านการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อตรวจรักษาและ ฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำรวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำจาก จิตแพทย์และนักสังคมสงเคราะห์ (๔) มาตรการด้านสังคม โดยให้หน่วยงานและองค์กรที่ เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งแก่เครือข่ายองค์กร ระดับชุมชนในการดำเนินการเฝ้าระวัง การช่วยเหลือ กลุ่มครอง พื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของ เด็กและสตรีที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายองค์กรภาครัฐและองค์กร เอกชนผู้นำชุมชนให้เป็นกลุ่มเฝ้าระวัง

๒.๗.๒ ผลจากการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงใน ครอบครัวมาบังคับใช้ในสังคมไทย

พระราชบัญญัติคุ้มครองฯ ฉบับนี้เมื่อกล่าวกันตามหลักการหลังจากบังคับใช้แล้วเด็ก และสตรีจะได้รับสิทธิคุ้มครองป้องกันตามกฎหมายทันทีไม่ว่าจะทราบหรือไม่ทราบว่ามีความ ให้ความคุ้มครองอยู่ก็ตามแต่มีข้อแม้ว่า ผู้ถูกกระทำจะต้องไปใช้สิทธิของตนเองตามที่กฎหมาย กำหนดเพราะกฎหมายมีไว้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบ กฎเกณฑ์ และกติกา ของสังคมที่มีความเห็นชอบและตกลงร่วมกันของบุคคลหลายฝ่าย สำหรับพระราชบัญญัตินี้จะเห็น ได้ว่ามีการประกาศบังคับใช้มาแล้วเป็นเวลาประมาณ ๕ ปีเศษ ซึ่งผลจะเป็นอย่างไรนั้นจะสังเกต ได้จากแผนภาพข้างล่างนี้

ปี	ผู้ถูกระทำอยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์			ผู้ถูกระทำไม่อยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์			รวม
	รอให้ผู้ถูกระทำอยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์	หมดอายุความ ๓ เดือน	อยู่ระหว่างไต่ถามเคลียร์เบื้องต้น	หมดอายุความ ๕ ปี	ไม่ร้องทุกข์	ร้องทุกข์	
๒๕๕๑	๑๓	๑	๗	๐	๑๗	๘	๔๖
๒๕๕๒	๔๘	๕	๒๖	๐	๑๔๗	๓๗	๒๖๓
๒๕๕๓	๑๙๒	๓	๙๒	๐	๔๑๐	๑๒๔	๘๒๑
๒๕๕๔	๔๗	๐	๓๖	๐	๘๖	๒๕	๑๙๔

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัว

แผนภาพที่ ๒.๕ แผนภาพแสดงสถิติผลจากการนำพระราชบัญญัติคุ้มครอง

ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมาบังคับใช้^{๘๕}

จากแผนภาพข้างต้นนี้จะเห็นว่า ผลของการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมาบังคับใช้นั้น ช่วง พ. ศ. ๒๕๕๑- ๒๕๕๔ รอผู้ถูกระทำอยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์จำนวน ๑๓, ๔๘, ๑๕๒, ๔๗ ราย ผู้ถูกระทำไม่อยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์แต่ไม่ร้องทุกข์มีจำนวน ๑๗, ๑๔๗, ๔๑๐, ๘๖ ราย ผู้ถูกระทำไม่อยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์แต่ต้องการร้องทุกข์จำนวน ๘, ๓๗, ๑๒๔, ๒๕ ราย หรือผู้ถูกระทำอยู่ในวิสัยจะร้องทุกข์ได้และอยู่ในระหว่างไต่ถามเคลียร์จำนวน ๗, ๒๖, ๙๒, ๓๖ ราย เป็นต้น ซึ่งสถิติดังกล่าวนี้พอจะสันนิษฐานได้ ๒ นัยด้วยกันดังนี้

(๑) ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงซึ่งไม่อยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์แล้วก็ไม่ยอมที่จะร้องทุกข์ทั้งที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครอง ป้องกันผู้ถูกระทำทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไม่ทราบว่าตนเองได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายถึงแม้ว่าไม่อยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์ได้แต่ก็สามารถให้ผู้อื่นแจ้งความร้องทุกข์แทนตนได้ในบางกรณี โดยตั้งข้อสังเกตได้จากปี พ. ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งจำนวนสถิติตัวเลขอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูงมากทีเดียว และเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสถิติผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงไม่อยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์แต่ได้ร้องทุกข์แล้วจำนวนไม่ถึงครึ่งต่อครึ่ง หรืออยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์ได้และกำลังอยู่ในระหว่างการไต่ถามเคลียร์สำหรับสถิติตัวเลขดังกล่าวนี้ ทำให้มองเห็นถึงกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบได้มองเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาแต่ก็ยังนับว่าตัวเลขยังน้อยอยู่เมื่อเทียบกับสถิติ

^{๘๕} สถิติ ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัว ,

ความรุนแรงในครอบครัวในหัวข้อ ๒.๔ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่ได้
รับการเผยแพร่ให้รับทราบอย่างทั่วถึงเพียงพอ หรือเป็นเพราะความไม่ใส่ใจต่อการใช้สิทธิตาม
กฎหมายของเด็กและสตรีเอง

(๒) ถึงแม้ว่าจะสามารถจำแนกผู้ถูกระทำอยู่ในวิสัยที่จะร้องทุกข์ได้หรือไม่อยู่ในวิสัย
ที่จะร้องทุกข์เป็นจำนวนตัวเลขให้เห็นอย่างชัดเจนแต่เป็นเพราะความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างกัน
ของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่มีใครต้องการให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งในของครอบครัวของตนเองต้อง
ได้รับโทษ เพราะแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ระบุในมาตรา ๔ ไว้ว่า เป็นคดีความที่สามารถยอม
ความได้แม้ว่าจะเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๕๕ ก็ตามที่
ซึ่งอาจจะส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะไม่มีการแจ้งความหรือแจ้งให้หน่วยงานใด ๆ ของรัฐทราบถึง
ปัญหาภายในครอบครัวจึงส่งผลให้การแก้ปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัวเป็นปัญหาที่ยากกว่า
การแก้ปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ ซึ่งสามารถตั้งข้อสังเกตได้จาก สถิติการกระทำความรุนแรงที่เพิ่ม
มากขึ้นทุกปีในหัวข้อ ๒.๔ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และทำให้มีความเป็นไปได้ว่าผู้ถูกระทำด้วย
ความรุนแรงมีมากกว่าจำนวนที่ปรากฏเพราะยังมีผู้ที่ถูกทำร้ายอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้แจ้งความหรือ
เข้ารับบริการรักษาพยาบาล เพราะคิดว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัว คนภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว
คนในครอบครัวเองก็อับอายที่จะเปิดเผยเรื่องของตนเอง จึงทำให้ปัญหาการกระทำความรุนแรง
ยังคงมีอยู่ต่อไปและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีการร่วมมือกันในการ
ป้องกันและแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง

จากการกล่าวอธิบายมาทั้งหมด สามารถแสดงการเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธ
ธรรมและหลักกฎหมายเพื่อให้เห็นอย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๒.๒ ตารางแสดงการสรุปเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธ

ธรรมและหลักกฎหมาย : กรณีศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความ
รุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐

แนวคิด	พุทธธรรม	กฎหมาย
ความหมาย ทัศนะของนักวิชาการ นักปราชญ์ทางศาสนาและ กฎหมาย	มนุษย์และสังคมเป็นส่วนหนึ่ง ของธรรมชาติ โดยจะต้องอยู่ ภายใต้กฎธรรมชาติ ด้วยการที่ มนุษย์และสังคมจะต้องทำ หน้าที่ตามธรรมชาตินั้นและ	ข้อระเบียบของรัฐที่กำหนดให้ บุคคลต้องปฏิบัติตามคำสั่งและ ข้อบังคับของรัฐ เพื่อควบคุม ความประพฤติของบุคคลใน สังคมหากฝ่าฝืนจะได้รับโทษ

	ได้รับผลเป็นคุณหรือโทษก็อยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติหรือเรียกอีกอย่างว่า “กฎแห่งกรรม”	ตามกฎหมาย
ลักษณะ	ไม่มีสภาพของการบังคับให้ต้องปฏิบัติ เป็นความจริงที่อยู่เหนือกฎของสังคม และมีความงามพร้อมเป็นลักษณะเฉพาะ	มีลักษณะเป็นคำสั่ง ข้อบังคับ มีสภาพบังคับและใช้ได้ทั่วไป อีกทั้งกำหนดความประพฤติของบุคคลไว้ชัดเจน อำนาจสูงสุดอยู่ที่บทลงโทษตามกฎหมายกำหนด
เป้าหมาย	ควบคุมกาย วาจาและจิตใจของมนุษย์ในสังคมเพื่อให้อยู่กันอย่างสงบสุขในปัจจุบัน อีกทั้งมีสุคติภูมิเป็นที่ไปในเบื้องหน้า และสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพานหรือเพื่อเป็นปัจจัยแห่งมรรคผลนิพพานต่อไป	ควบคุมเฉพาะกายกับวาจาเท่านั้น ซึ่งมีเป้าหมายตรงคือการควบคุมสังคมทั้งสังคมให้อยู่กันอย่างสงบสุข และเป้าหมายโดยอ้อมเพื่อให้มนุษย์ทุกคนอยู่ในกรอบของศีลธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาที่ตนเองเคารพนับถือ
สถิติและผลกระทบ	มีผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ อีกทั้งเป็นการก่อเวรภัยซึ่งกันและกันทั้งโลกนี้และโลกหน้า	สถิติเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และได้ส่งผลกระทบต่อหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ อีกทั้งโครงสร้างสังคมอื่น ๆ โดยภาพรวม
สาเหตุปัญหาความรุนแรงในครอบครัว	อกุศลมูล ได้แก่ ราคะ โทสะ โมหะ โดยมี ตัณหา มานะ ทิฎฐิ ชักใยอยู่เบื้องหลัง	ทางด้านชีววิทยาและจิตวิทยา ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสัญชาตญาณของมนุษย์ ปัจจัยทางด้านร่างกายและจิตใจ ปัจจัยทางด้านเพศรส ทางด้านสังคมวิทยา ได้แก่ การขาด

		ความพร้อมในการพัฒนา บุคลิกภาพ ทักษะ ทักษะ สังคม และ สิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ สิทธิส่วนบุคคลและสิทธิเด็ก และสตรี กฎหมายและ ข้อบังคับทางสังคมไม่ เอื้ออำนวย
วิธีแก้ปัญหามารยาทใน ครอบครัว	ใช้หลักธรรมในแก้ปัญห ได้แก่ ศีล ๕ สังคหวัตถุ ๔ จรรยาบรรณ ๔ และพรหม วิหาร ๔	พระราชบัญญัติคุ้มครอง ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงใน ครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งมี ทั้งหมด ๑๘ มาตรา
ผลของการแก้ปัญหามารยาท รุนแรงในครอบครัว	สามารถพัฒนาศักยภาพของ มนุษย์ก้าวสู่เส้นทางอัน ประเสริฐ บรรลุเป้าหมายตาม หลักพุทธธรรม และสามารถ สร้างความปรองดองอย่าง มั่นคงให้กับครอบครัวได้อย่าง ยั่งยืน	ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครอง และป้องกันความรุนแรงใน ครอบครัวออกมาบังคับใช้ แล้วแต่ก็ยังมีกระทำความ รุนแรงในครอบครัวก็ยังเพิ่ม สูงขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้กระทบถึง ภาพลักษณ์ของครอบครัว สังคมไทยปัจจุบัน